

Urząd Gminy Włoszczowa

***PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA
DLA GMINY WŁOSZCZOWA***

Włoszczowa – Kielce, maj 2004 r.

zespół autorski

mgr Tomasz Baranek

mgr Dagmara Spółczyńska

mgr inż. Marek Szlagowski

dr inż. Andrzej Szlagowski

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	4
2. CHARAKTERYSTYKA MIASTA I GMINY WŁOSZCZOWA.....	6
3. CHARAKTERYSTYKA I OCENA OBECNEGO STANU ŚRODOWISKA.	8
3.1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I OCHRONA PRZYRODY.....	8
3.2. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE.....	17
3.3. ZASOBY WODNE I GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA.	18
3.4. GOSPODARKA ODPADAMI.	24
3.5. ZASOBY SUROWCÓW MINERALNYCH.	24
3.6. OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I GLEB.....	25
3.7. HAŁAS I WIBRACJE.	27
3.8. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE.	29
3.9. TERENY PRZEMYSŁOWE.....	29
3.10. POWAŻNE AWARIE PRZEMYSŁOWE I DROGOWE.	30
3.11. EDUKACJA EKOLOGICZNA.	31
4. OCENA RALIZACJI ZADAŃ	34
5. PRIORYTETY I CELE EKOLOGICZNE.	37
6. STRATEGIA (KRÓTKOTERMINOWYCH) DZIAŁAŃ NA LATA 2004 - 2007.....	39
6.1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I OCHRONA PRZYRODY.....	39
6.2. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE.....	40
6.3. ZASOBY WODNE I GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA.....	40
6.4. ZASOBY SUROWCÓW MINERALNYCH.....	40
6.5. OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I GLEB.	41
6.6. HAŁAS I WIBRACJE.....	41
6.7. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE.	41
6.8. TERENY PRZEMYSŁOWE.	41
6.9. POWAŻNE AWARIE PRZEMYSŁOWE I DROGOWE.	41
6.10. EDUKACJA EKOLOGICZNA.	41
7. STRATEGIA (DŁUGOTERMINOWYCH) DZIAŁAŃ DO ROKU 2011 - NA LATA 2008-2011.....	42
7.1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I OCHRONA PRZYRODY.....	42
7.2. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE.....	42
7.3. ZASOBY WODNE I GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA.....	42
7.4. ZASOBY SUROWCÓW MINERALNYCH.....	42
7.5. OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I GLEB.....	43
7.6. HAŁAS I WIBRACJE.....	43
7.7. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE.	43
7.8. TERENY PRZEMYSŁOWE.....	43
7.9. POWAŻNE AWARIE PRZEMYSŁOWE I DROGOWE.....	43
7.10. EDUKACJA EKOLOGICZNA.	43
8. ZARZĄDZANIE ŚRODOWISKIEM I MONITORING JEGO STANU.....	44
8.1. STRUKTURA ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKIEM.....	44
9. REALIZACJA „PROGRAMU...”	45
9.1. SZACUNKOWE KOSZTY REALIZACJI „PROGRAMU...”	45

9.2. ŹRÓDŁA I STRUKTURA FINANSOWANIA.	51
10.3. WDRAŻANIE I MONITORING „PROGRAMU...”	52
10. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM.....	56
11. SPIS LITERATURY I WYKORZYSTANYCH MATERIAŁÓW.	57

1. WSTĘP.

Podstawą formalno-prawną opracowania „Programu ochrony środowiska dla gminy Włoszczowa jest umowa, w której gmina powierza sporządzenie tego opracowania *PNT EKOTERA Sp. z o.o.* w Kielcach.

1. Prawne umocowanie „Programu ochrony środowiska dla miasta i gminy Włoszczowa”.

Główną rolę w procesie definiowania polityki ekologicznej pełnią zapisy następujących dokumentów:

- 1) Ustawa z 27 kwietnia 2001 roku - Prawo ochrony środowiska. Jest ona podstawowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony środowiska i pełni funkcję ustawy ramowej dla całego ustawodawstwa z tego zakresu. Art. 17 i 18 nakłada na organ wykonawczy gminy, obowiązek sporządzenia programu ochrony środowiska, w celu realizacji polityki ekologicznej państwa.
- 2) II Polityka Ekologiczna Państwa, z 2001 r. Dokument ten ma na celu stworzenie warunków niezbędnych do realizacji zadań ochrony środowiska na obszarze całej Polski. Określa też, na podstawie aktualnego stanu środowiska: cele, priorytety i działania proekologiczne wraz ze środkami niezbędnymi do ich osiągnięcia. Polityka ekologiczna powinna być elementem równoważenia rozwoju kraju i harmonizowania celów gospodarczo-społecznych z celami ochrony środowiska.
- 3) Program wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002–2010. Jest dokumentem o charakterze operacyjnym, stanowiącym instrument wdrożenia „II Polityki Ekologicznej Państwa”. Precyzuje sposoby osiągnięcia celów zawartych w „II Polityce Ekologicznej Państwa” w formie pakietów działań inwestycyjnych i pozainwestycyjnych na lata 2002–2010. Dla każdego pakietu zadań określa jego nazwę, ustanawia jednostkę odpowiedzialną i jednostki współpracujące.
- 4) Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003–2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007–2010. Dokument ten został sporządzony w oparciu o zapisy ustawy - Prawo ochrony środowiska. Zawiera aktualizację i uszczegółowienie długookresowej „II Polityki Ekologicznej Państwa”, zwłaszcza w nawiązaniu do priorytetowych kierunków działań określonych w VI Programie działań Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony środowiska na lata 2001–2010.
- 5) Narodowy Plan Rozwoju 2004–2006. Plan ten jest dokumentem określającym strategię społeczno-gospodarczą Polski w pierwszych latach członkostwa w Unii Europejskiej. Jego zadaniem jest osiągnięcie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Polski z Unią Europejską. Wskazuje wielkość planowanego zaangażowania środków Funduszy Strukturalnych, Funduszu Spójności i środków krajowych oraz określa sposób koordynacji i wdrażania pomocy strukturalnej w okresie realizacji Planu.
- 6) Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej. Jest dokumentem identyfikującym i hierarchizującym główne cele edukacji środowiskowej. Wskazuje także możliwości ich realizacji. Cele w niej zawarte zostaną przełożone na konkretne zadania w „Narodowym Programie Edukacji Ekologicznej” oraz w programach lokalnych, służących realizacji zadań edukacyjnych promujących ideę ekorozwoju.

2. Nadrzędne kryteria polityki ekologicznej wynikające z obowiązujących dokumentów programowych.

Głównym celem polityki ekologicznej państwa, ustanowionym w krajowych dokumentach programowych jest „**zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego**”

społeczeństwa polskiego w XXI w oraz stworzenie podstaw dla opracowania i realizacji strategii zrównoważonego rozwoju kraju”.

Zasadą, stanowiącą nadrzędne kryterium rozwiązań strategicznych na wszystkich szczeblach zarządzania powinna być konstytucyjna **zasada zrównoważonego rozwoju**. Zakłada ona takie prowadzenie polityki i działań w poszczególnych sektorach gospodarki i życia społecznego, aby zachować zasoby i walory środowiska w stanie zapewniającym trwałe, nie doznające uszczerbku, możliwości korzystania z nich, zarówno przez obecne jak i przyszłe pokolenia, przy jednoczesnym zachowaniu trwałości funkcjonowania procesów przyrodniczych oraz naturalnej różnorodności biologicznej na poziomie krajowym, ekosystemowym, gatunkowym i genowym. W praktyce oznacza to równorzędne traktowanie racji ekologicznych, społecznych i gospodarczych oraz powoduje konieczność integrowania zagadnień ochrony środowiska z polityką sektorową w pozostałych dziedzinach gospodarki.

W sferze realizacji polityki ekologicznej zasada zrównoważonego rozwoju powinna być stosowana wraz z następującymi zasadami pomocniczymi i konkretyzującymi:

- **zasadą przeczności** — promującą działania, których celem jest rozwiązywanie problemów środowiskowych wówczas, gdy pojawia się uzasadnione prawdopodobieństwo, że wymagają one rozwiązania, a nie dopiero wtedy, gdy istnieje tego naukowe potwierdzenie;

- **zasadą integracji polityki ekologicznej z politykami sektorowymi** — zakładającą uwzględnianie w politykach sektorowych celów ekologicznych na równi z celami gospodarczymi i społecznymi;

- **zasadą równego dostępu do środowiska przyrodniczego** – realizowaną w aspekcie międzypokoleniowym, międzygrupowym oraz równoważenia szans pomiędzy człowiekiem a przyrodą;

- **zasadą regionalizacji** — przewidującą rozszerzenie uprawnień samorządu terytorialnego i wojewodów do ustalania regionalnych opłat, normatywów, ulg i wymogów ekologicznych wobec jednostek gospodarczych oraz regionalizowanie ogólnokrajowych narzędzi polityki ekologicznych;

- **zasadą uspołecznienia** — mającą na celu stworzenie instytucjonalnych, prawnych i materialnych warunków do udziału obywateli, grup społecznych i organizacji pozarządowych w procesie kształtowania modelu zrównoważonego rozwoju, przy jednoczesnym rozwoju edukacji ekologicznej, świadomości i wrażliwości ekologicznej;

- **zasadą „zanieczyszczający płaci”** — składającą pełną odpowiedzialność (w tym materialną) za skutki zanieczyszczania i stwarzania innych zagrożeń dla środowiska na sprawcę;

- **zasadą likwidacji zanieczyszczeń u źródła** — zapewnia ona likwidację zanieczyszczeń w miejscu ich powstawania;

- **zasadą prewencji** — która stanowi, że przeciwdziałanie negatywnym skutkom dla środowiska powinno być podejmowane już na etapie planowania i realizacji przedsięwzięć;

- **zasadą stosowania najlepszych dostępnych technik (BAT)** — promującą wybór najlepszych, dostępnych w danej chwili rozwiązań technicznych;

- **zasadą subsydiarności** — polegającą na stopniowym przekazywaniu części kompetencji i uprawnień decyzyjnych dotyczących ochrony środowiska na właściwy szczebel regionalny lub lokalny, tak aby problem był rozwiązywany na najniższym szczeblu, na którym może zostać skutecznie rozwiązany;

- **zasadą klauzul zabezpieczających** — która umożliwia stosowanie w uzasadnionych przypadkach ostrzejszych środków ochronnych w porównaniu z wymaganiami prawa UE;

- **zasadą skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej** — mającą zastosowanie przy wyborze planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych ochrony środowiska oraz do oceny osiągniętych wyników w trakcie i po zakończeniu ich realizacji.

3. Zakres „Programu ochrony środowiska ...”.

„Program ...” ujmuje następujące elementy i zagadnienia:

- krótką charakterystykę miasta i gminy Włoszczowa,
- diagnozę obecnego stanu środowiska,
- charakterystykę założeń przyszłościowego rozwoju miasta i gminy,
- określenie priorytetów i celów ekologicznych wynikających z diagnozy stanu środowiska i analizy dostępnych programów,
- określenie działań dla poprawy stanu środowiska na lata 2004-2007 (krótkoterminowe) i na lata 2008-2011 (długoterminowe),
- omówienie sposobu finansowania przedstawionych zadań oraz zarządzania programem.

4. Metodyka opracowania „Programu ...”.

Podstawowym źródłem danych na temat aktualnego stanu i zagrożeń środowiska przyrodniczego w gminie były raporty o stanie środowiska w województwie świętokrzyskim (WIOŚ), informacje uzyskane od samorządu lokalnego i podległych mu jednostek, nadleśnictw, organizacji społecznych. Dokonano analizy „Programu ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego”, „Planu gospodarki odpadami dla województwa świętokrzyskiego”, „Programu ochrony środowiska dla powiatu włoszczowskiego”, „Planu gospodarki odpadami dla powiatu włoszczowskiego”.

Przeprowadzono analizę dokumentów programowych opracowanych dla całego kraju jak i terenu gminy - m.in.: Polityki Ekologicznej Państwa, Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej, Strategii Rozwoju Gminy Włoszczowa.

W trakcie prac nad „Programem ...” wykorzystano również następujące opracowania i dokumenty: „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Włoszczowa”, „Plan gospodarki odpadami dla gminy Włoszczowa”.

Analiza objęła także inne opracowania: „Program rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim do 2004 roku”, „Kompleksowy program rozwoju sieci drogowej województwa świętokrzyskiego”, zaktualizowaną koncepcję europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000.

2. CHARAKTERYSTYKA MIASTA I GMINY WŁOSZCZOWA.

Gmina Włoszczowa położona jest w zachodniej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie włoszczowskim. Miasto jest siedzibą gminy i powiatu włoszczowskiego. Powierzchnia gminy wynosi 25 372 ha

Gmina graniczy:

- od zachodu (dolina Pilicy) z województwem łódzkim (gm. Żytno),
- od południa – z woj. Śląskim (gm. Koniecpol), z gminami powiatu włoszczowskiego (gm. Secemin i Radków),
- od wschodu – z gminami powiatu jędrzejowskiego (gm. Oksa i Małogoszcz),
- od północnego-zachodu – gmina Krasocin,
- od północy gm. Kluczewsko.

Przemysł na terenie gminy związany jest z ośrodkiem miejskim Włoszczowa. Dominuje przetwórstwo rolno-spożywcze oraz zakłady przetwórstwa drewna. Do największych zakładów na terenie miasta należą:

- Zakład Stolarki Budowlanej S.A
- Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska we Włoszczowie
- Zakład Przemysłu Drzewnego „ARBOR”,
- Z.P.U.E. Wypychewicz S. A. we Włoszczowie,
- Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „Veris” s.c.
- „Effector”S.A.,

- Zakład Produkcji Metalowej, Konieczno,
- Zakład Produkcji Elementów Budowlanych Konieczno.

Pozostałe zakłady produkcyjne związane są z drobnymi usługami i handlem. Na terenie gminy działalność gospodarcza związana jest z zakładami przetwórstwa rolnego – RSP w Koniecznie i Nieznanowicach.

Według dostępnych informacji na terenie Gminy Włoszczowa działa 2060 gospodarstw rolnych. Na terenie gminy grunty orne klasy IIIa i IIIb zajmują około 15,2% w ogólnym areale użytków rolnych gminy, klasy IV – 32,7%, zaś V i VI stanowią 52,1% powierzchni użytków.

Według stanu na dzień 31 XII 2003 roku na obszarze gminy działało 1150 podmiotów gospodarczych, z czego:

- usługowe - 580,
- -zakłady stolarskie, betoniarskie, inne budowlane – 27,
- zakłady przetwórstwa mięsnego i ubojnie – 3,
- zakłady cukiernicze i piekarnicze – 6,
- gastronomia – 20,
- handel – 520,
- produkcja spożywcza – 3,

Ludność miejska w obrębie gminy liczy 11 005 osób, tj. 52,3 % ogółu ludności.

Pod względem zaludnienia największą miejscowością jest Konieczno i Kurzelów, najmniej osób zamieszkuje miejscowości: Wymysłów, Silpię Dużą oraz Ogarkę.

W gminie w ostatnich latach obserwuje się ujemny przyrost naturalny, z ujemnym saldem migracji. Liczba ludności w wieku produkcyjnym wynosi 12 329 osób, z czego 42% jest aktywna zawodowo.

Na podstawie prognozy rozwoju demograficznego województwa w latach 1998-2020 i 1998-2030, przewiduje się spadek liczby mieszkańców w województwie świętokrzyskim – odpowiednio o 5,1 % i 9,9% (68,0 i 131,6 tys. osób). Z danych tych wynika też, iż w powiecie włoszczowskim prognozowany jest jeden z największych ubytków liczby mieszkańców w regionie świętokrzyskim 13,8% i 21,2%.

W gminie istnieją dobre warunki do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. Coraz popularniejszą formą na tych ziemiach staje się także agroturystyka.

Infrastruktura techniczna.

Sieć wodociągowa. Gmina Włoszczowa zwodociągowana w ok. 41,9% (Ankieta..., 2004). Długość sieci wodociągowej rozdzielczej w 2003 r. wynosiła ogółem 131,2 km. Liczba przyłączy wodociągowych prowadzących do budynków mieszkalnych w 2003 r. wynosiła 2 665. Główne ujęcia wody dla gminy to: ujęcie komunalne we Włoszczowie (4 studnie na terenie miasta), ujęcie wiejskie Danków Mały, ujęcie Konieczno.

Sieć kanalizacyjna. Na terenie gminy kanalizacje sanitarną posiadają miasto Włoszczowa i sołectwo Łachów. Długość sieci kanalizacyjnej wynosi 41,8 km, ilość przyłączy – 1343. Na terenie gminy funkcjonuje jedna komunalna oczyszczalnia ścieków mechaniczno-biologiczna o rzeczywistej przepustowości ok. 4 400 m³/dobę, i rezerwie ok. 3 100 m³/dobę (Ankieta..., 2004).

Układ drogowy. Miasto Włoszczowa położone jest w węźle dróg krajowych o znaczeniu regionalnym:

- nr 742 Przyłóg-Przedbórz-Włoszczowa-Nagłowice,
- nr 785 Cieżkowice-Żytno-Makoszyn-Włoszczowa,
- nr 786 Częstochowa-Koniecpol-Włoszczowa-Łopuszno (Kielce).

Ogólna długość dróg wojewódzkich na terenie gminy wynosi 30,6 km, powiatowych – 100,7 km, gminnych – 65,4 km.. Na drogach tych zlokalizowane są 4 mosty i 120 przepustów. Na

terenie samego miasta jest 14,4 km dróg powiatowych o nawierzchni asfaltowej. Dróg gminnych jest łącznie 18 km.

Przez obszar gminy przebiegają ważne linie kolejowe:

- Centralna Magistrala Kolejowa Warszawa — Katowice,
- linia kolejowa Kielce — Częstochowa, ze stacją we Włoszczowie i przystankiem osobowym w Czarncy.

Na terenie gminy działa także PKS, obsługujące zarówno linie dalekobieżne, jak i lokalne.

Gospodarka odpadami. Jednostką odpowiedzialną za gospodarkę odpadami na terenie miasta i gminy Włoszczowa Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i mieszkaniowej. Na terenie gminy funkcjonuje jedno wysypisko odpadów komunalnych „Kępny Ług”, zlokalizowane około 2,0 km na północ od zabudowań mieszkalnych miasta Włoszczowa. Zostało ono uruchomione w marcu 1992 r. Powierzchnia wysypiska wynosi 8,0 ha, przy planowanej pojemności składowiska 646, 7 tys. m³; posiada wyznaczoną strefę ochrony sanitarnej o szerokości 400 m. Teren składowiska zlokalizowany jest w obrębie GZWP 408. Dotychczas zgromadzono 159185,0 m³ nieczystości stałych. Przewidywany okres eksploatacji wysypiska określany jest na ok. 20 lat.

3. CHARAKTERYSTYKA I OCENA OBECNEGO STANU ŚRODOWISKA.

3.1. Środowisko przyrodnicze i ochrona przyrody.

Charakterystyka.

Budowa geologiczna.

Pod względem geologicznym gmina położona jest w obrębie Niecki Włoszczowskiej, która jest częścią północno-zachodniej Niecki Nidziańskiej. Jest to synklinorium jurajskie, wypełnione utworami kredy górnej i środkowej. Najstarszymi utworami występującymi na powierzchni są utwory kredy górnej (mastrychtu), reprezentowane przez wapień piaszczyste, określane często jako opoki margliste i margle. Na obszarze gminy zarejestrowano również obecność utworów jury. Z wyjątkiem części środkowej gminy utwory kredowe są pokryte zmiennej miąższości warstwą utworów czwartorzędowych – reprezentowanych przez utwory plejstoceny i holoceny. W dolinach rzek występują holoceny osady budujące teren zalewowy (dwa poziomy) – są to piaski, piaski ze żwirem, mady, piaski humusowe i namuły. Pomiędzy wydiami często występują bezodpływowe zagłębienia z sedymentacją namułów lub piasków humusowych. Na terenie gminy występują też skupiska torfów i namułów torfiastych

Klimat. Rejon gminy Włoszczowa położony jest w obrębie Małopolskiego Regionu Klimatycznego – średnia temperatura powietrza w roku wynosi 7,5^o, rejon Włoszczowy należy do terenów „średnio suchych”- średnia roczna wilgotność względna powietrza wynosi 81%. Wiatry są przeważnie o średniej prędkości rzędu 3,3 m/s. Średnie roczne wartości opadu wynoszą w granicach 605-651 mm. Pokrywa śnieżna zalega przeciętnie przez 73 dni w roku. Teren gminy znajduje się w pasie działań „szlaków gradowych oraz silnych wiatrów i nawałnic o charakterze huraganu, wiejących z południowego-zachodu.

Zbiorowiska roślinne. Znaczną część gminy pokrywają duże obszarowo zbiorowiska roślinne w postaci lasów i łąk. Szata roślinna jest mocno zróżnicowana, a charakterystycznym elementem są torfowiska wysokie i torfowiska przejściowe i niskie. Na ich obrzeżach rozwinęły się bory bagienne i olsy, a na terenach wyżej położonych przeważają siedliska borowe, w których największą powierzchnię zajmuje bór świeży (ok. 46%). W ekosystemach tych zbiorowisk występują chronione i rzadkie gatunki roślin oraz tworzą one biotopy dla wielu gatunków zwierząt. Tereny leśne zajmują ok. 39% powierzchni gminy.

Najpowszechniej rozpowszechnione są fitocenozy borów sosnowych, mające umiarkowane walory geobotaniczne oraz bory suche. Do najważniejszych gatunków lasotwórczych należy sosna, około 75%. Duży procent powierzchni leśnej zajmują też drzewostany z panującym dębem. Pozostałe gatunki to: brzoza, modrzew, grab, olsza. Szczególną wartością florystyczną są zbiorowiska wodne i bagienne, łąkowe oraz torfowiskowe. Najbardziej charakterystycznym elementem szaty roślinnej są torfowiska wysokie, przejściowe i niskie. Zespoły i zbiorowiska wodne wykształciły się na większych zbiornikach wód stojących – głównie stawów hodowlanych i zakolach starorzeczy. Występują one w okolicach Maluszyna, Silpi, Prządzowa, Rzabcza, Kotowia i Czarncy. Wyżej wymienionym zbiorowiskom wodnym towarzyszą fitocenozy bagienne oraz szuwarowe. Szeroko reprezentowane są zbiorowiska łąkowe z gatunkiem roślin chronionych i rzadkich. Rozległe kompleksy łąk występują nad rzeką Pilicą, Zwleczą, między Kurzelowem a Jamskim w rejonie Łachowa, Włoszczowy, Jeżowic, Czarncy i Konieczna. Największe torfowisko przejściowe występuje w rezerwacie ornitologicznym „Ługi”, mniejsze kompleksy spotyka się koło Silpi Małej, na północny-zachód od Czarncy i koło Motyczna. W okolicach Gościęcina zlokalizowano miejsce występowania muraw kserotermicznych.

Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt. Walory przyrodnicze omawianego obszaru podkreślają liczne gatunki roślin i zwierząt prawnie chronionych całkowicie lub częściowo, a także rzadkich i zagrożonych. Przeprowadzona na terenie gminy inwentaryzacja przyrodnicza pozwoliła skatalogowanie wszystkich obiektów przyrodniczych już chronionych oraz zasługujących na ochronę prawną.

Na obszarze gminy stwierdzono 744 gatunki roślin naczyniowych, w tym: 27 gatunków, podlegających całkowitej ochronie gatunkowej, 12 gatunków chronionych, 15 gatunków objętych czerwoną listą roślin ginących, zagrożonych w Polsce i zagrożonych w regionie, 6 gatunków należących do reliktu glacialnego, 3 gatunki należące do reliktu kserotermicznego. Są to m.in.: długosz królewski, widłak torfowy, gnidosz rozesłany.

Spośród zwierząt na terenie gminy stwierdzono występowanie:

- 36 gatunków ssaków w tym 16 chronionych,
- 124 gatunki ptaków, w tym 111 gatunków chronionych i 2 ściśle chronione (bocian czarny, cietrzew), dla których należy w miejscach rozrodu i regularnego przebywania wyznaczyć strefy ochrony (200 i 500 m),
- 13 gatunków chronionych płazów,
- 6 gatunków chronionych gadów,
- 36 gatunków ślimaków lądowych, w tym 1 gatunek chroniony (ślimak winniczek) oraz 17 gatunków słodkowodnych, w tym rozdeбка rzeczna (Klekot),
- 44 gatunki motyli, w tym objęte ochroną – paź królowej.

Ochrona przyrody.

Podstawowym aktem prawnym regulującym tą problematykę jest ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku wraz z późniejszymi zmianami. Zgodnie z art. 2 w/w ustawy ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody: dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów, roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową, zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia, siedlisk przyrodniczych, siedlisk zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, tworów przyrody żywej i nieożywionej oraz kopalnych szczątków roślin i zwierząt, krajobrazu, zieleni w miastach i wsiach, zadrzewień.

Ma ona na celu: „utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów, zachowanie różnorodności biologicznej, zachowanie dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego, zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin, zwierząt i grzybów,

wraz z ich siedliskami, przez ich utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu, ochrony, ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień, utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, a także pozostałych zasobów, tworów i składników przyrody, kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody przez edukację, informowanie i promocję w dziedzinie ochrony przyrody.

Na terenie gminy prawną ochroną przyrody objęte są:

- rezerwaty przyrody „Ługi” (ornitologiczny) o powierzchni 90,23 ha, utworzony w roku 1981 ; nr 018 (numer zgodny z numeracją Woj. Kons. Przym.),
- Włoszczowsko-Jędrzejowski Obszar Chronionego Krajobrazu (W-JOChK) utworzony w 1995 roku –obejmujący teren gminy bez miasta Włoszczowa oraz sołectw: Danków Mały, Danków Duży, Kuzki, Wola Wiśniowa;

pomniki przyrody żywej:

- grupa drzew: dąb 15 szt. - Kurzelów, obok leśniczówki w Dronowych Niwach; nr 72 (numer woj. kos. przym.),
- grupa drzew : lipa drobnolistna 6 szt. Czarńca, park arboretum, nr 296,
- grupa drzew : lipa drobnolistna 4 szt. Czarńca, obok kościoła, nr 297,
- sosna pospolita, Leśnictwo Kurzelów, oddz. 55b; nr 365,
- topola czarna, Włoszczowa, ul. Wiśniowa, nr 366,
- Dąb szypułkowy, Międzyłesie, nr 367,
- Dąb szypułkowy – 5 szt. Leśnictwo Pękowiec, nr 368.

Krajowa Sieć Ekologiczna **ECONET-Polska**. Przyjmuje się, iż w strukturze krajobrazu ekologicznego głównym wyróżnikiem są ekosystemy, charakteryzujące się największą bioróżnorodnością, zagęszczeniem gatunków i naturalnością. Są to węzły ekologiczne powiązane między sobą korytarzami ekologicznymi, umożliwiającymi ich zasilanie poprzez przepływ materii, energii oraz informacji genetycznej. Funkcje takich korytarzy i ciągów pełnią mało przekształcone przez człowieka doliny rzek i cieków, strefy zadrzewień i zakrzewień śródpolnych lub wydłużone kompleksy leśne. Na taki modelowy układ węzłowo-pasmowy, decydujący o zachowaniu równowagi przyrodniczej, nakłada się działalność człowieka (antropopresja). Zakłóca ona lub wręcz uniemożliwia prawidłowe funkcjonowanie przyrody. Najczęściej spotykanymi negatywnymi działaniami antropogenicznymi jest powstawanie barier ekologicznych, które przegradzają naturalne korytarze i ciągi ekologiczne. Są to np.: ciągi komunikacyjne, zwarta zabudowa, zapory, napowietrzne linie energetyczne i inne elementy infrastruktury technicznej.

W sąsiedztwie gminy, w północnej części powiatu włoszczowskiego, zgodnie z koncepcją krajowej sieci ekologicznej ECONET-PL, do węzła ekologicznego o randze krajowej został włączony obszar Przedborskiego PK. Jest on ważnym elementem krajowego i europejskiego systemu przyrodniczego.

Doliny Pilicy i Białej Nidy pełnią funkcję korytarzy ekologicznych o znaczeniu krajowym. Rangę lokalnych ciągów ekologicznych posiadają pozostałe doliny rzek i cieków, zagospodarowane w części jako użytki zielone oraz pasma zadrzewień, zakrzewień i wydłużone kompleksy leśne. Największymi liniowymi barierami ekologicznymi przecinającymi korytarze i ciągi ekologiczne oraz zakłócającymi ich prawidłowe funkcjonowanie są: drogi i linie kolejowe (szczególnie te zlokalizowane na nasypach), linie energetyczne oraz zwarta zabudowa.

Program NATURA 2000.

Celem utworzenia europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 jest zachowanie różnorodności biologicznej krajów Unii Europejskiej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej flory i fauny na jej terytorium. Jest ona tworzona w oparciu o dwie dyrektywy unijne:

- Dyrektywę Rady 92/43/EWG z dn. 21.05.1992. r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych i dzikiej flory i fauny (w oparciu o nią tworzone będą Specjalne Obszary Ochrony — SOO);
- Dyrektywę Rady 79/409/EWG z dnia 02.04.1979. r. w sprawie ochrony dziko żyjących ptaków (stanowiącej podstawę do wydzielenia Obszarów Specjalnej Ochrony — OSO).

W/w dyrektywy zobowiązują państwa członkowskie, a więc i Polskę od momentu akcesji do UE, do wytypowania obszarów chronionych, które będą tworzyć tą sieć. Będą one ustanowione w oparciu o załączniki do tych dyrektyw, które zawierają listy cennych siedlisk i ginących gatunków o znaczeniu wspólnotowym, których zachowanie wymaga wyznaczenia SOO i OSO. Na obszarze gminy znajduje się większa część obszaru włączonego do projektu polskiej części europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000. Są to „Lasy Włoszczowskie” (SOO), zajmujące 6 386,6 ha powierzchni, tj. 53,29 % powierzchni gminy.

Ostoja „Lasy Włoszczowskie” obejmuje fragmenty dużego kompleksu leśnego usytuowanego w krajobrazie postglacjalnym. Dominują tutaj bory sosnowe z domieszką innych gatunków drzew, na siedliskach boru świeżego, suchego, wilgotnego i boru bagiennego. Na terenie tym znajdują się kompleksy bagien i niewielkich zbiorników wodnych o urozmaiconej linii brzegowej. Wypłycone zatoki zarastają roślinnością oczeretową i szuwarową, przechodząc w trzęsawiska. Miejscami występują wydmy, dochodzące nawet do 12 m, porośnięte borem sosnowym. Na terenie ostoi znajduje się tokowisko cietrzewia oraz naturalne siedliska znacznej liczby prawnie chronionych gatunków roślin i zwierząt. Większa część tego obszaru objęta jest ochroną prawną (rez. Ługi, Włoszczowsko-Jędrzejowski Obszar Chronionego Krajobrazu, użytki ekologiczne). Część tego obszaru została włączona do bazy ostoi przyrodniczych Corine (**Zbiornik Klekot, Lasy wokół Włoszczowy, rezerwat Ługi**). Największym zagrożeniem dla tej ostoi są: osuszanie terenu, prace leśne prowadzone niezgodnie z ekologicznymi zasadami gospodarki leśnej i kłusownictwo.

W sąsiedztwie gminy zlokalizowany jest obszar włączony do projektu polskiej części europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 „**Ostoja Przedborska**”, który obejmuje fragment Przedborskiego Parku Krajobrazowego oraz Konecko-Łopuszniańskiego OChK.

Ocena.

W wyniku zagospodarowywania przez ludzi nowych, dotychczas otwartych terenów, następuje ich fragmentaryzacja i przerwanie ciągłości istniejących układów, decydujących o zachowaniu równowagi przyrodniczej. Szczególnie dobrze to widać w przypadku budowy nowych ciągów komunikacyjnych, napowietrznych linii energetycznych wysokiego napięcia oraz tworzenia obszarów zwartej zabudowy.

W wyniku nieprzemyślanych zmian stosunków wodnych (regulacja rzek, melioracje odwadniające, osuszenie starorzeczy, oczek wodnych i terenów podmokłych) następuje stopniowe osuszanie i zanik ekosystemów hydrogenicznych odznaczających się bardzo wysokim stopniem bioróżnorodności (szczególnie zagrożone są lasy bagienne i zarośla łąkowe występujące w dolinach rzecznych). Dodatkowym czynnikiem przyspieszającym to zjawisko (zwłaszcza zanik torfowisk niskich) jest zaniechanie wykaszania i wypasu.

Prawidłowe funkcjonowanie systemu przyrodniczego zakłócają bariery, które przegradzają korytarze ekologiczne i wywołują brak łączności przestrzennej pomiędzy obszarami węzłowymi. Utrudnia to przepływ materii, energii i informacji genetycznej pomiędzy węzłami, co z kolei skutkuje zakłóceniem równowagi ekologicznej i prowadzi do obniżenia sprawności funkcjonowania całego systemu przyrodniczego. Najczęściej występującymi barierami są liniowe elementy infrastruktury technicznej i zwarta zabudowa.

Ważnym postulatem dotyczącym prawidłowego funkcjonowania i ochrony przyrody na terenie gminy jest tworzenie warunków do prawidłowego działania międzyregionalnego

korytarza ekologicznego Pilica-Biała Nida. Na obszarze dolin rzecznych, mających rangę ważnych korytarzy ekologicznych, nie powinny być prowadzone żadne zabiegi melioracyjne, ani duża zabudowa hydrotechniczna, powodująca tworzenie barier ekologicznych

W ramach Włoszczowsko-Jędrzejowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu należy chronić tereny w bezpośrednim sąsiedztwie dolin rzecznych oraz lasy na wododziale Pilicy i Białej Nidy, o charakterze glebo- i wodochronnym, zwłaszcza w licznych tu obszarach wydmych. Położone tu szczególnie cenne obiekty florystyczno-faunistyczne powinny zostać objęte różnymi formami ochrony.

W poniższej tabeli przedstawiono proponowane do ochrony obiekty cenne przyrodniczo, na podstawie przeprowadzonej **Inwentaryzacji przyrodniczej gmin województwa kieleckiego dla miasta i gminy Włoszczowa (1996 r.)**

Tabela 1. Proponowane do ochrony obiekty przyrodnicze

1.	Nazwa obiektu	Powierzchnia ha	Charakterystyka
Rezerваты			
I	Jamskie	Ok. 15,0	Las grądowy i łęgowy ze starym przestojem dębu, położony na wschód od wsi Jamskie, z chronionymi gatunkami roślin i ptaków
II	Gościencin	Ok. 7,2	Las dębowo-sosnowy o charakterze świetlistej dąbrowy położony w rejonie ujścia rz. Kurzelówki, z zagrożonymi i chronionymi gatunkami roślin
III	Studzianki	Ok.24,0	Kompleksy leśne o charakterze boru bagiennego, łęgu i olsu z licznymi stanowiskami rzadkiego gatunku paproci długosz królewski położone na wschód os wsi, z chronionymi rzadkimi gatunkami roślin.
IV	Ługi	Ok. 108,0	Poszerzenie i zmiana statusu istniejącego rezerwatu ornitologicznego na florystyczny (torfowiskowy). Występują tu zbiorowiska wodne przechodzące w torfowiska niskie i przejściowe, z chronionymi i zagrożonymi gatunkami roślin oraz fauny.
Użytki ekologiczne			
I	Gościencin	Ok. 1,0	Zbiorowisko wodne i bagiennie z dużą populacją skrzypu olbrzymiego, podlegającego ochronie całkowitej, położone na starorzeczu Pilicy, powyżej ujścia Zwleczy.
II	Gościencin	Ok. 7,5	Zbiorowisko murawy kserotermicznej na zboczu doliny rzecznej w miejscu starego kamieniołomu, z rzadkimi gatunkami roślin.
III	Międzylesie	Ok. 3,0	Zbiorowisko torfowiskowe z udziałem rosiczki okrągłolistnej, grzebienia północnego, czermieni błotnej oraz licznymi turzycami i trzciną, położone na wschód od wsi
IV a IV b	Celusno	Ok. 2,0 Ok. 1,5	Zbiorowisko torfowiskowe otoczone borami bagiennymi z obecnością gatunków roślin chronionych: grzebienie północne, gnidosz królewski, bagno zwyczajne, położone przy granicy północnej miasta.
V	Kopina	Ok. 3,7	Śródleśne oczko wodne otoczone torfowiskiem i borem bagiennym, położone na północ od Włoszczowy; chronione i zagrożone gatunki roślin oraz chroniona fauna: ssaki, ptaki, płazy i gady.
VI	Włoszczowa	Ok. 5,0	Zbiorowisko ziółoroślowych łąk nawiązujących do torfowisk przejściowych, położone przy drodze do Oleszna; zagrożone i chronione gatunki roślin.
VII	Włoszczowa	Ok. 1,0	Zbiorowisko słodkowodnych makrofitów związane ze zbiornikiem wodnym, rzadkie chronione rośliny: marzanka wodna, rdestnica pływająca, rdestnica grzebieniasta, wywłócznik kłosowaty itp.
VIII	Rząbiec	Ok. 19,0	Zbiorowiska mszarów i wilgotnych łąk, położone na zachód od wsi; chronione i zagrożone gatunki roślin oraz chroniona fauna: płazy, gady i ptaki.

IX a IX b	Michałów	Ok. 9,0 Ok.6,0	Zbiorowiska torfowiskowe położone pośród sosnowego boru, na południe od wsi; chronione i rzadkie gatunki roślin oraz chroniona fauna: płazy i gady.
X	Zwleczka	Ok. 12,0	Zbiorowiska wodne, bagiennie i łąkowe, położone w dolinie rzeki Zwleczki na wschód od leśniczówki Stokowiec; chronione i zagrożone gatunki roślin.
XI	Klekot	Ok. 35,0	Otoczenie zbiorowiska wodnego Klekot z wyspą gniazdowania mewy śmieszki; otoczenie zbiornika bogate w występowanie wielu chronionych gatunków fauny: ssaki, ptaki, płazy, gady, motyle i ślimaki
XII	Prządźów	Ok.45,0	Stawy rybne i bliskie otoczenie stawów jako miejsce stanowisk gatunków ptaków chronionych oraz gatunków chronionych płazów, gadów oraz chronionych rzadkich roślin.
XIII	Czerwonka	Ok. 65,0	Stawy rybne i bliskie otoczenie stawów położone na południowy-wschód od linii kolejowej; miejsce przebywania i gniazdowania gatunków ptaków chronionych
XIV	Nieznanowice	Ok. 16,0	Zespół pałacowy z ruinami pałacu, budynkami gospodarczymi oraz parkiem, stanowiący bogate siedlisko występowania chronionych gatunków chronionych ssaków, płazów gadów i ślimaków.
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe			
1.	Jamskie	48,0	Fragment sfałdowania wyniesień wydmowych, pokrytych borem sosnowym oraz łągami, o dorodnym drzewostanie i gatunkami rzadkich roślin – obszar ten przylega do proponowanego rezerwatu przyrody (I).
2.	Gościencin	170,0	Malowniczy odcinek doliny Pilicy z meandrującym korytem rzeki i starorzeczami na odcinku od granic gminy koło wsi Kąty do Silpi Dużej. Duże zróżnicowanie siedlisk łąkowych, wodnych i bagiennych przylegających do proponowanego rezerwatu (II) i proponowanych użytków ekologicznych (I, II) z licznymi gatunkami roślin chronionych i ptaków.
3.	Silpia Mała	114,0	Zbiorowiska wodne, bagiennie, łąkowe, leśne, głównie grądy i łągi z meandrującą rzeką Zwleczką. Miejsce występowania rzadkich gatunków roślin. Częściowo dno doliny proponowane do ochrony w formie użytku ekologicznego. Duże urozmaicenie gatunków fauny: chronione gatunki ssaków, płazów, gadów i ptaków.
4.	Kurzelów	35,0 30,0	Atrakcyjne pod względem krajobrazowym śródleśne pagóry wydmore pokryte borami sosnowymi, położone na północ od Kurzelowa, z chronionymi gatunkami fauny.
5.	Kurzelów - Niedźwiadek	65,0	Wydmy i obniżenia wydmore z ciekami i zastoiskami, położone na północny-zachód od Kurzelowa. Urozmaicony teren pod względem siedliskowym, z wszystkimi postaciami borów sosnowych oraz zbiorowiska łąkowe, wodne i bagiennie, z chronionymi gatunkami roślin.
6.	Leśniczówka Dronowe Niwy	70,0	Zróżnicowane zbiorowiska leśne w postaci borów sosnowych, rzadko spotykanych w gminie borów mieszanych, a także fragmenty grądów i łągów, ze starym drzewostanem, częściowo objętych ochroną jako pomniki przyrody; liczne gatunki chronionej fauny.
7.	Rezerwat Ługi	25,0	Wał wyniesienia wydmorego w pobliżu rezerwatu Ługi, porośnięty lasem sosnowym, stanowiący ochronę i zaplecze łąkowe dla gatunków fauny występujących w rezerwacie.
8.	Włoszczowa	12,0	Fragment lasu o starym drzewostanie, położony w oddz. Włoszczowa – bory mieszane, a w obniżeniach łągi jesionowe i olchowe, z rzadkimi gatunkami roślin.
9.	Podlesie	25,0	Stary wielogatunkowy drzewostan położony na południe od stacji kolejowej Włoszczowa. Rzadko spotykane zbiorowiska grądu oraz boru mieszanego z rzadkimi gatunkami roślin.

10.	Przygradów	125,0	Wyniesienia wydymowe oraz śródwydymowe obniżenia położone na północny-wschód od wsi Przygradów, pokryte lasami sosnowymi, a w obniżeniach – bory bagienne oraz torfowiska wysokie i przejściowe, które proponowane są do objęcia ochroną w formie użytków ekologicznych (IX a i b);
11.	Czarnca	70,0	Atrakcyjne krajobrazowo wyniesienia wydymowe położone na południe od wsi Czarnca, pokryte lasami sosnowymi o różnym wieku drzewostanu.
12.	Kąty	112,0	Atrakcyjne krajobrazowo wyniesienia wydymowe (Góry Sowie), pokryte lasem sosnowym (bór świeży i suchy) oraz obniżenia śródwydymowe z chronionymi gatunkami roślin i zwierząt.
Stanowiska dokumentacyjne			
1.	Kurzelów		Pryzma złożonego surowca skalnego (opoki) ze skamieniałościami fauny górno-kredowej
2.	Jeżowice		Stanowisko zlokalizowane w dawnym kamieniołomie, opoki ze skamieniałościami fauny górno-kredowej
3.	Włoszczowa		Stanowisko w wykopie opoki z fauną górno-kredową
4.	Włoszczowa		Dawna eksploatacja opoki przy drodze Włoszczowa-Lachów ze skamieniałościami fauny górno-kredowej

Dziedzictwo kulturowe

Zabytki kultury

Oprócz walorów przyrodniczych na obszarze gminy Włoszczowa znajdują się **zabytki kultury materialnej**. Na terenie miasta cennymi zabytkami kultury są:

- kopiec z figurą św. Jana Nepomucena, który jest pozostałością po średniowiecznym grodzisku,
- kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP z XVII w.,
- kościół pod wezwaniem Wszystkich Świętych z 1786 r.,
- Podzamcze Włoszczowskie z pozostałościami zabudowań dawnych właścicieli miasta.

Ponadto w gminie Włoszczowa warto zobaczyć:

- drewniany kościół pod wezwaniem Św. Michała Archanioła z 1745 r. z dzwonnica w miejscowości Bebelno,
- kościół pod wezwaniem Nawiedzenia NMP (1796-1812) z drewnianą dzwonnica w m. Konieczno,
- ruiny po zespole pałacowo-parkowym z II poł. XIX w. Posiadłości rodziny Karskich w m. Nieznanowice,
- pokolegiacki kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP z 1360 r. z dzwonnica w m. Kurzelów,
- drewniana kapliczka św. Anny z I poł. XVII w.,
- kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP i św. Floriana (1640-1659) fundacji Stefana Czarnieckiego z jego mauzoleum i licznymi pamiątkami historycznymi (m.in. sarkofagiem z prochami hetmana w m. Czarnca),
- park arboretum z wieloma gatunkami drzew i krzewów
- oraz inne cenne zabytki kultury.

Turystyka

Gmina Włoszczowa jest niedostatecznie zagospodarowana pod względem turystycznym, choć jest terenem o bardzo atrakcyjnych walorach przyrodniczych i kulturowych. Malownicze położenie gminy oraz duża powierzchnia terenów leśnych sprzyja rozwojowi turystyki pieszej i rowerowej. Duże szanse rozwoju na terenie gminy mają również gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne.

Do głównych ograniczeń i problemów rozwoju turystyki zalicza się:

- brak bazy noclegowej,
- brak wytyczonych szlaków turystycznych,
- brak funduszy wspomagających turystykę
- oraz przede wszystkim brak komórki organizacyjnej informującej o walorach turystycznych gminy.
-

Gospodarka leśna

Podstawowymi przepisami prawnymi regulującymi zagadnienia gospodarki leśnej są:

- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach,
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej,

Lasy w krajowej i wojewódzkiej polityce ekologicznej uznaje się za „ważny element bezpieczeństwa ekologicznego”, a gospodarka leśna uzyskała „rangę strategiczną podobną jak bezpieczeństwo militarne czy energetyczne”.

Cechą wyróżniającą zbiorowiska leśne na terenie gminy jest wysoki udział siedlisk łągowych i bagiennych, zaliczanych do olsów oraz borów wilgotnych i bagiennych. Pełnią one ważną funkcję wodochronną. Na terenach o niższym poziomie wód gruntowych towarzyszą im uboższe siedliska borowe (bór świeży, bór suchy, bór mieszany), posiadające korzystny topoklimat i na ogół wysoką przydatność turystyczno-rekreacyjną.

Zjawiskiem niekorzystnym w lasach wszystkich kategorii własności jest przewaga nasadzeń sosnowych, które były również lokalizowane na terenach żyzniejszych, stanowiących naturalne siedlisko drzewostanów liściastych i mieszanych. Spowodowało to nadmierną dominację sosny, która w strukturze gatunkowej zajmuje ok. 75%. Następne w kolejności są: brzoza i olsza, dąb, buk, jesion oraz świerk. Wiek lasów jest zróżnicowany, przeważają lasy II grupy wiekowej (40-80 lat).

Z zebranych informacji lasy na terenie gminy zajmują ogółem powierzchnię 9 231 ha, w granicach miasta – 1035 ha. Większość lasów około 7665,25 ha stanowią lasy Skarbu Państwa. Lasy państwowe w obrębie nadleśnictwa Włoszczowa pełnią funkcje gospodarcze i ochronne. Na terenie nadleśnictwa Włoszczowa ochroną objęte są lasy:

- w granicach rezerwatów – 60,35 ha (gm. Włoszczowa),
- lasy wodochronne – 2 290,01 ha (gm. Włoszczowa), 1,03 ha (m. Włoszczowa),
- lasy glebochronne - 280,61 ha (gm. Włoszczowa),
- lasy doświadczalne - 8,58 ha (gm. Włoszczowa),
- lasy w miastach - 321,15.

Ogółem w gminie Włoszczowa objęto ochroną 2 639,55 ha lasów, w mieście – 322,18 ha. Lasy nie stanowiące własności Skarbu Państwa pełnią wyłącznie funkcję gospodarcze.

Najważniejszym zagrożeniem środowiska leśnego są pożary, na które są szczególnie podatne siedliska sosnowe porastające tereny suche i o niższym poziomie wód gruntowych. Zagrożenie, zwłaszcza dla gatunków iglastych stwarzają również przemysłowe zanieczyszczenia powietrza, przyczyniające się do zwiększenia podatności koron drzew na

czynniki chorobotwórcze. Większa część lasów nadleśnictwa Włoszczowa zaliczone zostały do I strefy zagrożeń przemysłowych — tzw. zagrożeń słabych. Dla obserwacji zmian zdrowotności drzewostanów założono na terenie gminy dwie powierzchnie monitoringu biologicznego. Dla lasów ogólnymi zagrożeniami są: pożary (np. w lasach Nadl. Włoszczowa, w gminie Włoszczowa w ostatnich 5 latach miały miejsce 58 pożarów, które objęły 19,61 ha poszycia), kradzieże drewna, zaśmiecanie ich w pobliżu terenów mieszkaniowych i dróg. Niewystarczająca jest także ilość i jakość infrastruktury turystycznej i komunalnej w sąsiedztwie lasów.

W ostatnich 5 latach nie odnotowano gradacji szkodliwych owadów. Nie rejestruje się tu także uszkodzeń drzewostanu w wyniku zanieczyszczenia powietrza.

Ponadto do ważniejszych zagrożeń zalicza się:

- nie pełne realizowanie zabiegów pielęgnacyjnych i odnowień w lasach prywatnych;
- kradzieże drzewa z lasów wszystkich kategorii własności;
- zaśmiecanie lasów, zwłaszcza w pobliżu terenów mieszkaniowych i turystycznych;
- występowanie szkodników owadzych i chorób grzybowych, zwłaszcza szczeliniaka w uprawach sosnowych oraz chorób drzewostanów jesionowych powodujących obecnie duże szkody zarówno w sadzonkach i młodnikach, jak i starszych grupach wiekowych tego cennego gatunku.

Istotnym ograniczeniem środowiskowym w lasach prywatnych jest także nadmierne rozproszenie kompleksów leśnych. Znaczna ich część tworzy bowiem niewielkie powierzchnie, które nie wykształciły właściwego klimatu „wnętrza lasu”.

W najbliższym czasie zalesienia gruntów rolnych realizowane będą najprawdopodobniej jako jedno z działań Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Mimo dużej powierzchni zajmowanej przez lasy (lesistość gminy około 40%) gmina zalicza się do obszarów o wysokich potrzebach zalesieniowych. Z ankiety uzyskanej dla potrzeb programu gminny program zalesień przewiduje w latach 2001-2005 przeprowadzić zalesienia na powierzchni 151,37 ha, zaś w latach 2006-2010 – 210 ha.

Największe potrzeby zalesienia gruntów przypadają na sołectwa:

- Łachów – ok. 62,0 ha,
- Rząbiec- ok. 60 ha,
- Kurzelów – ok. 53,0 ha,
- Silpia, Gościencin – ok. 45 ha.

Najwięcej wniosków o zalesienie do Starostwa Powiatowego we Włoszczowie złożyli w roku bieżącym mieszkańcy następujących sołectw:

- Dąbie – 26,59 ha,
- Gościencin – 14,93 ha,
- Przygradów – 9,22 ha,
- Kurzelów – 6,91 ha,
- Silpia Duża – 5,99 ha,
- Ludwinów – 5,89 ha,
- Łachów – 4,71 ha,
- Ogarka – 3,44 ha.

Według oceny samorządu gminy główne problemy przy realizacji zalesień to: zbyt niskie roczne limity zalesień przyznawane dla rolników z terenu miasta i gminy Włoszczowa przez Starostwo Powiatowe oraz małe zainteresowanie właścicieli gruntów przeznaczonych w Gminie Włoszczowa do zalesienia.

3.2. Powietrze atmosferyczne.

Podstawowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony powietrza w UE jest Dyrektywa Ramowa w sprawie oceny i zarządzania jakością powietrza w otoczeniu 96/62/EC. Określa ona ramy prawne oraz ujednolicone metody i kryteria oceny jakości powietrza i jest uzupełniona licznymi pochodnymi aktami prawnymi. Polskie prawodawstwo (POŚ wraz z rozporządzeniami wykonawczymi) uwzględnia niemal w całości wymagania prawa europejskiego. Zgodnie z nim przez ochronę powietrza rozumiemy zapobieganie powstawaniu zanieczyszczeń, ograniczanie lub eliminowanie wprowadzanych do powietrza substancji zanieczyszczających w celu zmniejszenia stężeń do dopuszczalnego poziomu, względnie utrzymania ich na poziomie dopuszczalnych wielkości.

Województwo świętokrzyskie posiada stosunkowo niski poziom zanieczyszczenia powietrza, co potwierdzały dotychczasowe badania. Ogółem w 2002 roku podmioty objęte monitoringiem w województwie wyemitowały 6,3 tys. Mg pyłów, 44,1 tys. Mg dwutlenku siarki (SO₂), 19,5 tys. Mg tlenków azotu (NO_x), oraz 10,8,1 tys. Mg tlenku węgla (CO) oraz 10820,3 tys. Mg dwutlenku węgla (CO₂). Największy udział w emisji zanieczyszczeń ma przemysł energetyczny (w tym energetyka zawodowa oraz ciepłownictwo w gospodarce komunalnej i przemyśle).

Powiat włoszczowski posiada niską emisję pyłów i gazów. Według danych z rocznika statystycznego w roku 2002 na tym obszarze wyemitowano 248 Mg zanieczyszczeń pyłowych — ok. 3,9% takich zanieczyszczeń w województwie (wzrost o 19 Mg w stosunku do roku 2001) i 452 999 Mg zanieczyszczeń gazowych, razem z CO₂ (wzrost o 35 510,5 Mg).

Dotychczas Starostwo Powiatowe we Włoszczowie wydało 4 decyzje ustalające dopuszczalną emisję zanieczyszczeń pyłowo-gazowych dla następujących podmiotów na terenie gminy: „STOLBUD” S.A. we Włoszczowie, „EFFEKTOR” S.A. we Włoszczowie, Zakład Produkcji Urządzeń Elektrycznych Bogusław Wypychewicz S.A. we Włoszczowie oraz Zespół Opieki Zdrowotnej we Włoszczowie.

Przyjęto ponadto 2 zgłoszenia instalacji:

- PKN Orlen — Zakład Produktów Naftowych nr 106 we Włoszczowie;
- PKN Orlen - Zakład Produktów Naftowych nr 108 we Włoszczowie.

Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska we Włoszczowie posiada decyzję ustalającą dopuszczalną emisję wydaną w 1997 r. przez Urząd Wojewódzki i obowiązującą do końca 2005 r.

Największym emiterem zanieczyszczeń przemysłowych do powietrza zlokalizowanym na obszarze gminy są:

- Kotłownia Zakładu Stolarstwa Budowlanego STOLBUD S.A. we Włoszczowie, opalana miazem węglowym, trocinami i odpadami drewnianymi; jest największym wytwórcą ciepła na terenie miasta, od kilkunastu lat gmina korzysta z nadwyżek ciepła technologicznego wytwarzanego przez zakład – w latach 1992-2001 zbudowano magistralę ciepłowniczą prowadzącą od zakładu do osiedli mieszkaniowych na terenie miasta: Brożka, Broniewskiego i Armii Krajowej. Podłączenie obiektów do węzła ciepłowniczego oraz rozbudowa sieci ciepłowniczej pozwoliła na likwidację wielu lokalnych, osiedlowych kotłowni; w roku 2003 emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych wyniosła 146,043 Mg (134, 653 – zanieczyszczenia gazowe i 11,390 Mg - pył),
- Kotłownia Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej, opalana miazem węglowym; w roku 2003 emisja pyłów wyniosła 41,040 Mg, zaś zanieczyszczeń gazowych – 2 442,098 Mg (CO – 136,8 Mg, SO₂ – 65 664 Mg, NO₂ – 27,360 Mg, CO₂ – 14, 364 Mg) oraz sadzy – 2 052 Mg,
- Kotłownia PKP Północ, opalana miazem węglowym.

Dla obszarów na terenie gminy położonych poza obrębem miasta brak jest wiarygodnych pomiarów jakości powietrza. Wyjątkiem może tu być jedynie rejon składowiska „Kępny Ług”. W 2002 r. przeprowadzono tu pomiary emisji (stężeń) zanieczyszczeń chemicznych, mikrobiologicznych i odorów (prace przeprowadzone przez Przedsiębiorstwo Naukowo – Techniczne „Ekoterra” Sp. z o.o. w Kielcach przy opracowywaniu przeglądu ekologicznego składowiska – patrz spis literatury).

Jako niekorzystną cechę gospodarki cieplnej miasta i gminy należy wymienić fakt, iż głównym paliwem w tym sektorze pozostaje nadal węgiel (miał, koks) o różnej jakości i różnym stopniu zanieczyszczenia, spalany w instalacjach pozbawionych najczęściej urządzeń do redukcji zanieczyszczeń. Zbyt niski jest udział innych źródeł energii, choć w ostatnich latach zauważa się wzrost zainteresowania ogrzewaniem gazowym lub olejowym. Związane jest to z chęcią obniżania obciążeń finansowych (opłaty ekologiczne) za korzystanie ze środowiska.

Oprócz źródeł lokalnych znacząco wpływają również ponadregionalne zanieczyszczenia gazowe i pyłowe pochodzące z dużych ośrodków przemysłowych (głównie z Bełchatowa i aglomeracji śląskiej).

Dużą rolę w kształtowaniu lokalnego poziomu zanieczyszczeń w powietrzu ma także **niska emisja**, która pochodzi głównie ze spalania węgla w lokalnych kotłowniach i paleniskach indywidualnych (nie posiadają one w praktyce żadnych urządzeń ochrony powietrza). Wielkość emisji z tych źródeł jest trudna do oszacowania i wykazuje zmienność sezonową, związaną z okresem grzewczym. Na niską emisję wpływa również transport, który stwarza szczególne zagrożenie w pobliżu dróg o dużym natężeniu ruchu kołowego. Istotne znaczenie ma również zapylenie powstające na skutek ścierania się opon i nawierzchni dróg.

Ocena.

Miasto i gmina Włoszczowa charakteryzuje się dobrym stanem jakości powietrza atmosferycznego. Ze względu na obydwa kryteria został zakwalifikowany do klasy ogólnej A (poziom stężeń nie przekracza wartości dopuszczalnej). W odniesieniu do stref, które zostały tak ocenione wymaganym działaniem będzie utrzymanie jakości powietrza co najmniej na tym samym lub lepszym poziomie.

Główne zagrożenia związane są wykorzystywaniem węgla jako głównego źródła energii, przeważnie niskiej jakości, o dużym stopniu zanieczyszczenia. Zbyt niski jest jeszcze udział innych źródeł energii, chociaż należy odnotować stopniowy wzrost ich wykorzystania.

Decydujący wpływ na jakość powietrza atmosferycznego w gminie ma niska emisja. Jej źródłem jest spalanie węgla niskiej jakości w lokalnych kotłowniach i w indywidualnych gospodarstwach domowych oraz wzrastająca komunikacja.

Na terenie miasta i gminy nie są wykorzystywane alternatywne źródła energii. Pewne zastosowanie mogą tu znaleźć energia słoneczna, czy energia powstająca przy wykorzystaniu pomp ciepłych. Wprowadzenie tych źródeł energii do szerszego zastosowania przyczyniłoby się do obniżenia emisji gazów i pyłów do atmosfery.

3.3. Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa.

Głównym przepisem prawa, odnoszącym się do zagadnień gospodarki wodnej jest ustawa Prawo Wodne z dnia 18 lipca 2001 roku, która reguluje gospodarowanie wodą w nawiązaniu do Ramowej Dyrektywy Wodnej WE 2000/60/EC. Przepisy te przewidują prowadzenie zintegrowanej gospodarki wodnej, realizowanej zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Zakładają też zlewniowe kształtowanie i ochronę zasobów wodnych.

W świetle integracji z Unią Europejską za priorytetowe można uznać następujące problemy gospodarki wodnej:

- ochrona wód przed zanieczyszczeniem,

- zapewnienie wody do picia spełniającej wymagane standardy,
- przywrócenie jakości ekologicznej wodom powierzchniowym,
- prowadzenie racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska.

Wody powierzchniowe

Pod względem hydrograficznym gmina Włoszczowa leży w lewostronnym dorzeczu rzeki Wisły. Przez obszar gminy przebiega ważny wododział rozgraniczający zlewnie Nidy i Pilicy. Obszar gminy odwadniany jest poprzez prawobrzeżne dopływy Pilicy: Zwlecę, Jezówkę i Kurzelówkę oraz Czarna Strugę, łączącą się z Białą i Czarną Włoszczowską. Południową część gminy odwadnia rzeka Biała Nida i jej dopływy. Biała Nida jest uregulowana i stanowi naturalną granicę w południowej części gminy.

W obrębie rozległych dolin rzecznych zlokalizowanych jest szereg stawów hodowlanych i zbiorników wodnych.

Biała Nida stanowi źródłowy odcinek Nidy i podobnie jak odbiornik wyższego rzędu powinna prowadzić wody odpowiadające I klasie czystości. W roku 2002 rzeka w ocenie ogólnej, na terenie powiatu, zachowała III klasę czystości (ze względu na wskaźniki fizykochemiczne, azotany i zawiesinę). Pod względem hydrobiologicznym rzeka utrzymała I klasę czystości ze względu na chlorofil „a” i II klasę ze względu na indeks saprobowości.

Rzeka **Pilica** klasyfikowana jest centralnie z wykorzystaniem wyników badań wykonanych w granicach województwa. W punkcie pomiarowo-kontrolnym Szczekociny posiadała w 2002 r. wody pozaklasowe, w punkcie Maluszyn wody III klasy czystości.

Czarna Struga jest lewobrzeżnym dopływem Czarnej Włoszczowskiej, badana była w 2002 r. tylko w jednym punkcie — na ujściu w przekroju pomiarowo-kontrolnym Belina. Podobnie jak w latach poprzednich większość wskaźników zachowuje I klasę czystości wód. Jednak ze względu na ChZT-Cr, ChZT-Mn i miano Coli zakwalifikowano ją w tym punkcie do III klasy czystości. W roku 2002 stwierdzono w trakcie kontroli naruszenie warunków pozwolenia wodno-prawnego na odprowadzanie ścieków przez „STOLBUD” we Włoszczowe.

Na podstawie badań monitoringu wód powierzchniowych przeprowadzonych w 2002 roku przez WIOŚ wykazano, iż cała zlewnia Nidy zagrożona jest eutrofizacją. Związane jest to z rosnącym zanieczyszczeniem wód ściekami komunalnymi, pestycydami i nawozami sztucznymi, które są spłukiwane z pól uprawnych przez opady atmosferyczne. Zaobserwowano przekroczenia wartości granicznych średniorocznych stężeń (głównie azotanów, w mniejszym stopniu fosforu ogólnego). Rozwiązanie tego problemu przyspieszy fakt, że Rada Ministrów ustaliła, że w ramach wdrażania postanowień Dyrektywy UE w sprawie oczyszczania ścieków komunalnych całe terytorium Polski zostanie uznane za obszar wrażliwy na eutrofizację. W tej sytuacji wszystkie nowe i modernizowane oczyszczalnie muszą mieć podwyższoną zdolność usuwania biogenów, stanowiących główny czynnik eutrofizacji.

Generalnie można stwierdzić, że rzeki omawianego obszaru prowadzą wody niskiej jakości. Zła jakość wód związana jest głównie z niskim stopniem skanalizowania gmin. Wśród podstawowych przyczyn utrzymania się niskiej jakości wód powierzchniowych wymienić należy również spływy obszarowe z pól.

Zasoby wód powierzchniowych uzupełniają: zbiorniki wodne, stawy rybne, ciekły, kanały i rowy. Zbiorniki na terenie gminy tworzą tzw. małą retencję wód.

Tabela 2. Istniejące zbiorniki wodne w gminie Włoszczowa.

Lp.	Nazwa zbiornika/sołectwo	max powierzchnia zalewu [ha]	Forma własności	max objętość zbiornika [m ³]	Funkcja
1.	Kuzki (Kuzki)	0,08	Własność prywatna	880	retencja, ochrona źródeł
2.	Łachów (Łachów)	0,70	Własność prywatna	7 000	retencja
3.	Łachów (Łachów)	0,45	Własność gminy Włoszczowa	4 500	retencja, amat. połów ryb
4.	Czarnca (Czarnca) 2 zbiorniki	0,80	Własność gminy Włoszczowa	8 000	retencja, amat. połów ryb
5.	Klekot (Czarnca)	23,11	Własność gminy Włoszczowa	508 000	retencja, amat. połów ryb
6.	Klekot (Czarnca) 4 stawy	1,60	Własność gminy Włoszczowa	16 000	retencja, amat. połów ryb
7.	Rogienice	0,86	Własność prywatna	9 000	retencja, p. pożarowy
8.	Rogienice (Rogienice) 2 zbiorniki	0,80	Własność RSP Konieczno	7 500	retencja, p. pożarowy
9.	Kurzelów (Kurzelów)	0,50	Własność prywatna	5 000	retencyjny
10.	Kurzelów (Kurzelów)	0,14	Własność gminy Włoszczowa	1 260	retencja, ochrona źródeł
11.	Dąbie (Dąbie) 2 zbiorniki	0,20	Własność prywatna	6 000	retencyjny
12.	Jeżowice-Nadolnik (Jeżowice)	0,6	Własność prywatna	2 000	retencyjny
13.	Konieczno (Konieczno) 3 zbiorniki	1,20	Własność gminy Włoszczowa	12 000	retencja, p. pożarowy
Łącznie		31,04		587 141	

Źródło: Dane na podstawie ankiety z UG

Według informacji uzyskanych z Urzędu Gminy na terenie gminy projektowane są następujące zbiorniki wodne:

- zbiornika na rzece Knapówce w sołectwie Czarnca - o pow. lustra wody 1,20 ha,
- zbiornik wodny „Belina” w mieście Włoszczowa - o powierzchni lustra 15,70 ha i pojemności 284 000 m³.

Oprócz zbiorników retencyjnych na obszarze gminy znajduje się siedem stawów rybnych o łącznej powierzchni 65,08 ha.

Tabela 3. Stawy rybne na terenie gminy Włoszczowa.

Lp.	Gmina	Powierzchnia stawów [ha]	Forma własności
1.	Rogienice	2,05	Własność prywatna
2.	Rogienice	0,86	Własność prywatna
3.	Kuzki	1,93	Własność prywatna
4.	Kuzki	0,20	Własność prywatna
5.	Rząbiec	7,95	Własność prywatna
6.	Dąbie	0,09	Własność prywatna
7.	Nieznanowice 2 zbiorniki	52,00	Własność AWRSP z siedzibą w Rzeszowie
Suma		65,08	

Źródło: Dane na podstawie ankiety

Istniejące zbiorniki wodne na obszarze gminy mają głównie przeznaczenie retencyjne i rolnicze. Są niezbędne do utrzymania stałego poziomu wód gruntowych, stanowią również

źródło zasilania wód podziemnych. Łagodzą skutki ekstremalnych zjawisk takich jak susza czy powódź. Lokalnie są również wykorzystywane do celów rekreacyjnych.

Gospodarka wodami powierzchniowymi wiąże się ściśle z przeciwdziałaniem niebezpieczeństwu powodzi.

Obszar gminy położony jest w terenie zagrożenia powodziowego zarówno na skutek wystąpień rzek ze swoich koryt (Pilica, Zwleczka, Biała Nida), jak również podtopień w czasie roztopów i deszczów nawalnych. Na terenie gminy obszary zagrożone deszczami nawalnymi to m. Silpia Duża i Gościencin.

Zgodnie z Rozporządzeniem Nr 11/92 Wojewody Kieleckiego z dnia 21 grudnia 1992 r. w sprawie określenia nie obwałowanych obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, w „Operacie przeciwpowodziowym dla terenu województwa kieleckiego” wykonanym w 1989 r. wyznaczono granice terenów zalewowych, obejmujące rozległe tereny wzdłuż rzeki Białej Nidy. Na terenie gminy obszary te zlokalizowane są w południowo-wschodniej części gminy. Na terenach tych zabronione jest:

- wznoszenie obiektów budowlanych,
- składowanie materiałów,
- zmiana ukształtowania powierzchni gruntu,
- sadzenie drzew i krzewów oraz wykonywanie urządzeń lub robót, które mogą utrudniać ochronę tych obszarów przed powodzią.

Wody podziemne

W rejonie gminy Włoszczowa występują dwa poziomy wodonośne czwartorzędowy i górnokredowy.

Poziom wód czwartorzędowych związany jest z utworami piaszczystymi akumulacji lodowcowej i rzecznej, zalegającymi na osadach nieprzepuszczalnych. Wydajności studni są niewielkie i jedynie w obszarach dolin dochodzą do kilkunastu m³/h. Jakość wód jest na ogół zła i woda nie nadaje się do bezpośredniego użytkowania.

Głównym poziomem użytkowym na omawianym terenie jest **poziom górnokredowy**, który stanowi zbiornik wód podziemnych o znaczeniu regionalnym. Zasilanie poziomu odbywa się przez infiltrację opadów atmosferycznych na wychodniach utworów kredy lub poprzez przesączanie przez niewielkiej miąższości pokrywę osadów czwartorzędowych. Poziom górnokredowy ujmowany jest przez studnie ujęcia miejskiego oraz liczne studnie wiercone na terenie miasta, które stanowią źródło zaopatrzenia w wodę do picia i na potrzeby przemysłu.

Gmina Włoszczowa położona jest w obrębie występowania dwóch zbiorników GZWP, wymagających szczególnej ochrony:

- GZWP nr 408 – Niecka Miechowska (NW), obejmujący swym zasięgiem prawie całą gminę,
- GZWP nr 409 — Niecka Miechowska (SE), obejmujący zasięgiem część południowo-wschodnią gminy.

Monitoring jakości zwykłych wód podziemnych polega na prowadzeniu stałych, wieloletnich badań własności fizyko-chemicznych wody w wybranych punktach. Na terenie gminy zlokalizowane są 3 punkty takiego monitoringu: w dwóch studniach wodociągu wiejskiego i ujęcia komunalnego dla miasta. Wody podziemne ze studni nr 25 i 26 spełniają normy, zaś w studni nr 61 zostały przekroczone dopuszczalne zawartości manganu i azotanów (Mn i NO₃).

Tabela 4. Punkty monitoringu jakości zwykłych wód podziemnych na terenie gminy Włoszczowa

Nr punktu	Miejscowość	Właściciel pkt.	Rodzaj pkt.	Głębokość filtra (od do)	Klasa jakości wody	Przekroczenia norm w wodzie do picia i na potrzeby gospodarcze
25	DANKÓW gm. Włoszczowa	wodociąg wiejski	studnia głębinowa	28,8-46,3	Ib	odpowiada normie
26	WŁOSZCZOWA gm. Włoszczowa	ujęcie komunalne st. 1	studnia głębinowa	37,7-68,0	Ib	odpowiada normie

Źródło: Dane WIOŚ.

Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

Długość sieci wodociągowej w gminie na koniec 2003 r. wynosiła 131,2 km, a sieci kanalizacyjnej 41,8 km. Przyłączy wodociągowych było 2 665, a przyłączy kanalizacyjnych 1 343.

Na terenie gminy wody podziemne stanowią podstawowe źródło zaopatrzenia ludności w wodę. Zasilanie wodociągów odbywa się ze studni wierconych. Na terenie gminy funkcjonują trzy niezależne systemy wodociągowe.

Wodociąg komunalny na terenie miasta Włoszczowy – zaopatrujący w wodę mieszkańców miasta oraz miejscowości: Wola Wiśniowa, Kuzki-Ewina, Czarnca-Kąty; ujęcie tworzą studnie wiercone (I-IV), głębokości około 30 - 70 m i wydajnościach eksploatacyjnych rzędu 65,0 – 183,0 m³/h. Zasoby eksploatacyjne tych studni znajdują się w zatwierdzonych zasobach ujęć komunalnych, które wynoszą $Q_e=600$ m³/h. Ujęcie posiada ustanowioną strefę ochronną pośredniej wewnętrznej (przylegająca do strefy ochrony bezpośredniej) i zewnętrzną.

Ponadto na terenie miasta eksploatowane są następujące studnie dla potrzeb użytkowników indywidualnych i zakładów:

- studnia na terenie Zakładu Stolarstwa Budowlanego „STOLBUD” S.A,
- studnie na terenie Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej.

Wodociąg grupowy „Danków Mały” - zaopatrujący w wodę mieszkańców miejscowości: Danków Mały i Duży, Kurzelów i Łachów; ujęcie tworzą studnie wiercone o głębokości 70,0 m i zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych $Q_e = 120$ m³/h; dla ujęcia ustanowiono strefę ochrony pośredniej.

Wodociąg grupowy „Konieczno” - zaopatrujący w wodę mieszkańców miejscowości : Konieczno; ujęcie tworzą dwie studnie głębokości 50,0 m i zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych $Q_e = 91,0$ m³/h; dla ujęcia ustanowiono strefę ochrony pośredniej.

Na ogół wody z wymienianych ujęć są dobrej jakości i nadają się bezpośrednio lub po prostym uzdatnianiu do spożycia i na potrzeby gospodarcze.

Znacznie wolniej rozwiązywany jest problem gospodarki ściekowej. Między długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, istnieje znaczna dysproporcja, co stanowi duże zagrożenie dla czystości wód (na 100 km wodociągów przypada zaledwie ok. 25,0 km sieci kanalizacyjnej). Stopień skanalizowania terenów gminy (miasto Włoszczowa i Łachów) wynosi 7,6%, przy stopniu skanalizowania dla powiatu włoszczowskiego - 3,6%.

System zorganizowanego odprowadzania ścieków sanitarnych istnieje jedynie: na terenie miasta Włoszczowa, m. Łachów. Ścieki bytowo-gospodarcze odprowadzane są do oczyszczalni ścieków we Włoszczowie. Jest to oczyszczalnia ścieków mechaniczno-biologiczna z możliwością chemicznego strącania o rzeczywistej przepustowości ok. 4 400 m³/dobę, i rezerwie ok. 3 100 m³/dobę – docelowa przepustowość oczyszczalni wynosi 7 500 m³/d. Istnieje więc spora rezerwa (Ankieta..., 2004).

Na terenie gminy zlokalizowane są również oczyszczalnie przyzakładowe na terenie:

- Zakładu Stolarki Budowlanej „STOLBUD” S.A – na potrzeby zakładu, mechaniczno-biologiczna, o przepustowości 380 m³/h,
- Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej - na potrzeby zakładu, biologiczna, o przepustowości 435 m³/h,
- MARBÓJ - Ubój Trzody Chlewnej i Bydła (Nieznanowice) - na potrzeby zakładu, kontenerowa typu KOS 3, o przepustowości 50 m³/h,

Z uwagi na rozbudowany system wodociągowy gminy, obejmujący swym zasięgiem niemal wszystkie miejscowości, budowa i rozbudowa systemu kanalizacyjnego w miejscowościach posiadających wodociąg jest bardzo pilną koniecznością. Wynika to zarówno z potrzeby poprawy stanu sanitarnego wsi, jak i sprostania wymogom ochrony środowiska przyjętym w Traktacie Akcesyjnym Polski do UE. Należy przy tym zaznaczyć, iż budowa kanalizacji przekracza zwykle możliwości finansowe gmin i musi być wsparta środkami zewnętrznymi.

Usuwanie ścieków w warunkach wiejskich wymaga odmiennego podejścia niż w miastach, co wynika z rozproszenia zabudowy oraz z innego sposobu korzystania z wody. Możliwe są dwa systemy odprowadzania ścieków: kanalizacja zbiorcza, z centralną oczyszczalnią ścieków na obszarach skupionej zabudowy oraz kanalizacja przyzagrodowa (lokalna) na terenach, gdzie występuje zabudowa rozproszona i samotnicza. Podział poszczególnych jednostek osadniczych na obszary objęte zbiorczymi lub indywidualnymi systemami odprowadzania ścieków winien być dokonany na poziomie planowania przestrzennego (w Studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miast i gminy).

Ocena.

Dużym zagrożeniem dla czystości wód jest wysoka dysproporcja pomiędzy rozwojem sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Szczególnie niekorzystnie kształtuje się ta relacja na obszarach wiejskich.

Największe zagrożenie powodują ścieki komunalne odprowadzane bez oczyszczenia bezpośrednio do wód lub gruntu, szczególnie w miejscowościach posiadających wodociąg, jak też wylewane z opróżnianych szamb. Rozwiązanie tego problemu będzie możliwe poprzez przyspieszenie budowy zbiorczych systemów kanalizacji oraz rozpowszechnianie przydomowych oczyszczalni.

Doraźnie pewnym panaceum na te zagrożenia mogą być kontrole UG ukierunkowane na sprawdzanie posiadania szamb oraz umów na wywóz nieczystości (współpraca z Przedsiębiorstwem Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Policją).

Przedsięwzięcia z zakresu budowy kanalizacji i oczyszczalni ścieków mogą liczyć w pierwszej kolejności na wsparcie finansowe z funduszy strukturalnych UE.

Ze względu na nieopłacalność realizacji zbiorczych systemów kanalizacyjnych na obszarach posiadających rozproszoną zabudowę oraz niekorzystną konfigurację, niektóre tereny gminy winny być preferowane do budowy przydomowych oczyszczalni ścieków, lub budowy szczelnych szamb regularnie opróżnianych.

Zagrożenie (w tej chwili mniejsze od przedstawionego powyżej) stanowi również brak uporządkowanej gospodarki wodami opadowymi spływającymi z utwardzonych powierzchni dróg, składów, itp. (odprowadzanie, podczyszczanie).

Oczyszczalnie bazują na przestarzałych technologiach i nie oczyszczają dostatecznie odprowadzanych ścieków. Wymogiem najbliższych lat (okres przejściowy w UE do 2015 r.) stanie się także wprowadzenie wysokosprawnego oczyszczania ścieków komunalnych. Będzie to tzw. III stopień oczyszczania (po stopniu mechanicznym i biologicznym) polegający na

usuwaniu zawiesin, biogenów - związków azotu ($N_{og} < 15 \text{ mg/l}$) i fosforu ($P_{og} < 2 \text{ mg/l}$), specyficznej barwy oraz na zmniejszaniu BZT₅, ChZT i utlenialności.

Jako główne obiekty mogące stanowić potencjalne zagrożenie dla wód podziemnych i powierzchniowych można wymienić:

- Okręgową Spółdzielnię Mleczarską we Włoszczowie,
- PPUH „Effector” S.A. we Włoszczowie,
- czynne składowisko odpadów komunalnych „Kępny Ług”,
- oczyszczalnię ścieków komunalnych,

a także:

- przydomowe studnie w zwodociągowanych gospodarstwach – studnie te nie będące w pełni eksploatacji, a nierzadko będące w złym stanie technicznym, stanowią potencjalne źródło zanieczyszczenia wód podziemnych,
- pola uprawne nawożone dużymi dawkami naturalnych lub sztucznych nawozów,
- niezorganizowane zrzuty ścieków do wód powierzchniowych lub do gruntu (ziemi).

Położenie tych obiektów (jak również wielu innych) należy brać pod uwagę przy lokalizacji, czy budowie obiektów gospodarki wodnej i innych.

Ochronie m.in. w sposobie zagospodarowania terenów i korzystania z zasobów środowiska powinny podlegać przede wszystkim strefy ochrony pośredniej ujęć wód podziemnych, obszar GZWP.

3.4. Gospodarka odpadami.

Analiza stanu gospodarki odpadami na terenie miasta i gminy Włoszczowa została przedstawiona w „Planie gospodarki odpadami dla gminy Włoszczowa”, który stanowi uzupełniającą część niniejszego opracowania.

Wobec powyższego, tematu tego nie poruszano w dalszych rozważaniach niniejszego opracowania.

3.5. Zasoby surowców mineralnych.

Gospodarka surowcami mineralnymi, których złoża zlokalizowane są na obszarze gminy pozostaje w gestii Starostwa Powiatowego we Włoszczowie.

Władze gminy mogą jednak występować z pewnymi sugestiami czy wnioskami dotyczącymi gospodarki nimi do odpowiednich organów starostwa.

Charakterystyka.

Głównym aktem prawnym regulującym gospodarkę surowcami mineralnymi jest ustawa **Prawo Geologiczne i Górnicze** z dn. 4 lutego 1994 r. (Dz.U. nr 27, poz. 96, z późniejszymi zmianami).

Kopaliny tu występujące to: surowce węglanowe (wapienie, margle, opoki), piaski (budowlane, formierskie, do produkcji cegły wapienno-piaskowej i betonów komórkowych), surowce ilaste (iły, gliny) i ziemia krzemionkowa (opoka odwapniona). Ponadto na znacznej powierzchni powiatu występują torfy.

Na obszarze gminy powszechnie występującą kopaliną są piaski, głównie piaski eoliczne. Największe złoża znajdują się w okolicach miejscowości: Jeżowice, Kurzelów, Wymysłów, Brzeście, Czarnca – mają one zastosowanie w budownictwie ogólnym i drogowym oraz w przemyśle odlewniczym. Reprezentują one różnowiekowe serie bardzo zróżnicowane genetycznie i litologicznie, a w efekcie charakteryzują się zmiennymi właściwościami i cechami jakościowymi.

Trzy złoża piasków są udokumentowane w kat. C₂:

- złożę „Brzeście”, położone w północnej części gminy w okolicach wsi Kurzelów,
- złożę „Czarnca-Miny” – położone w południowo-zachodniej części gminy,
- złożę „Kotowie”.- położone na północ od miasta Włoszczowa.

Złożę „Czarnca II” udokumentowane zostało w kategorii C₁, a obecnie jest jedynym złożem eksploatowanym na terenie gminy.

Surowce ilaste – gliny, mułki, lessy eksploatowane były dawniej dla potrzeb miejscowej ludności w rejonie Włoszczowy, Łachowa, Konieczna, Kurzelowa i Bebelna; nie ma jednak w chwili obecnej udokumentowanych złóż tego surowca.

Torfy – na terenie gminy stwierdzono na powierzchni na południe od Czarnicy i które ze względu na zawodnienie nie są przewidywane do dalszej eksploatacji.

Ocena.

Duże ograniczenia sozologiczne spowodowane wydzieleniem w gminie obszarów chronionych, sprawiają, że znaczna część zasobów złóż udokumentowanych nie może zostać zagospodarowana. Na obszarach tych przewiduje się wstrzymanie dalszych prac geologiczno-poszukiwawczych w zakresie powszechnie występujących kopalin.

Z eksploatacją złóż silnie wiąże się zagadnienie rekultywacji terenów poeksploatacyjnych. Tereny takie mogą być wykorzystane do urozmaicenia krajobrazu, zwiększenia retencji wód powierzchniowych, lub zagospodarowane w celach naukowych bądź turystycznych.

Należy raz jeszcze przypomnieć, iż w kwestii gospodarki surowcami mineralnymi główne kompetencje posiada Starostwo Powiatowe we Włoszczowie.

Wpływ działalności górniczej na środowisko

Eksploatacja surowców narusza naturalne warunki przyrodnicze i wywołuje szereg zmian w środowisku naturalnym. Odkrywkowy system wydobywania jakiego występuje na terenie gminy powoduje powstanie: przekształceń powierzchni terenu, wyrobisk, hałd odpadów przerobczych i złożowych, niekiedy osuszanie gruntów i zanieczyszczenie wód i powietrza atmosferycznego. Znaczące zmiany wywołują powstałe wyrobiska ale także zakłady przerobcze wykorzystujące surowce. Niekorzystne oddziaływanie dotyczy również zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego i hałasu. Te dwa czynniki są dodatkowo zwiększone wzmożonym transportem, który zawsze towarzyszy tego typu działalności.

Zagrożeniem dla środowiska są także miejsca nielegalnego pozyskiwania surowców, głównie piasku. Samo w sobie wydobywanie na tak niewielką skalę, ma niewielki negatywny wpływ na środowisko. Zaniechanie wydobywania powoduje też dość szybką samorekultywację. Problem gwałtownie narasta gdy w niezabezpieczonych wyrobiskach gromadzone są nielegalnie odpady i tworzą się dzikie wysypiska śmieci.

3.6. Ochrona powierzchni ziemi i gleb.

Charakterystyka.

Ochrona gleb w rozumieniu ustawy POŚ prowadzona jest w ramach ochrony powierzchni ziemi i polega na zachowaniu możliwości ich produkcyjnego wykorzystania oraz utrzymaniu jakości na poziomie wymaganych standardów (określonych rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 09.09.2002 r. w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi). Ustawa ta postanawia, że oceny jakości gleb i ziemi oraz obserwacji długofalowych zmian w tym zakresie dokonuje się w ramach **monitoringu państwowego**, który realizowany jest przez JUNG Puławy i przewiduje pobieranie prób badawczych z profili glebowych położonych w ściśle określonych miejscach kraju. Na terenie powiatu włoszczowskiego nie zlokalizowano jednak tego rodzaju profili, zaś najbliższej

położony punkt badawczy w woj. świętokrzyskim znajduje się w Olszówce Nowej gm. Wodzisław.

Jak wynika z 2 pięcioletnich cykli badań (wykonanych jeszcze według poprzednio obowiązujących kryteriów) ogólna ocena zanieczyszczenia powierzchniowej warstwy gleb użytków rolnych (0–20 cm) jest na ogół zadawalająca. Gleby te cechuje:

- naturalna zawartość miedzi, chromu, niklu, ołowiu i cynku (określana jako 0 stopień zanieczyszczenia w skali 0–V),
- nieco podwyższona zawartość kadmu oraz siarki siarczanowej (S-SO₄), określana jako I stopień zanieczyszczenia, co może mieć związek z lokalną budową geologiczną,
- korzystna zawartość węglowodorów aromatycznych, która nie przekracza progu 200 µg/kg (oznaczającego I stopień zanieczyszczenia).

Niezależnie od badań JUNG Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach wykonuje **regionalny monitoring gleb** położonych na obszarach o potencjalnym zagrożeniu. Na terenie powiatu włoszczowskiego monitoring regionalny był prowadzony w latach 1992–97 i nie wykazał istotnych zanieczyszczeń gleb. Na 109 prób badawczych tylko w 2,8% stwierdzono podwyższoną zawartość kadmu, a w 1,1% podwyższoną zawartość cynku (odpowiadającą II stopniowi zanieczyszczenia). Gleby te występowały na terenach zurbanizowanych oraz w pobliżu składowisk odpadów i wzdłuż szlaków komunikacyjnych.

Na podstawie tych badań można, stwierdzić, że poziom zanieczyszczeń gleb na terenach rolniczych gminy nie stwarza ograniczeń rozwoju produkcji „zdrowej żywności” w tym upraw warzywniczych w gruncie przeznaczonych do bezpośredniej konsumpcji.

Ważna rola w ogólnym systemie monitoringu gleb i powierzchni ziemi przypada Staroście, którego zadaniem jest identyfikacja terenów, na których nastąpiło przekroczenie standardów jakości (**monitoring o charakterze lokalnym**) oraz stworzenie podstaw do działań naprawczych drogą opracowania i realizacji odpowiednich planów rekultywacji.

Na terenie gminy Włoszczowa monitoringiem objęte są obecnie: Zakład Produktów Naftowych PKN ORLEN S.A. we Włoszczowie oraz teren wokół zlikwidowanego mogilnika w Nieznanowicach.

Ocena.

Gleby na obszarze gminy wykazują umiarkowane zróżnicowanie typologiczne i wykształciły się w większości z osadów polodowcowych (piasków i glin) oraz margli (rędziny). Wysoki udział posiadają również gleby hydrogeniczne, wytworzone w warunkach stałego lub okresowego, nadmiernego uwilgotnienia (torfowe, torfowo-mułowe, murszowe, glejowe itp.), które są na ogół słabej i średniej przydatności rolniczej.

W strukturze gleb chronionych dominują gleby niskiej jakości, klas bonitacyjnych V–VI, (56,3% gruntów ornych), które nie podlegają obowiązkowi uzyskiwania zgody na wyłączenie z produkcji rolnej. Gleby chronione warunkowo, klas IV-tych zajmują natomiast 21,2% tych gruntów.

Na terenie gminy gleby charakteryzuje się niską jakością, która w ujęciu całościowym kształtuje się poniżej średniej wojewódzkiej. Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy wynosi 61,7 pkt. (w skali 120-to punktowej), podczas gdy w powiecie wynosi on 56,2 pkt., zaś w regionie 70,4 pkt.

Istotnym składnikiem oceny jakości gleb na terenie gminy jest poziom zakwaszenia, oraz stopień zanieczyszczenia metalami ciężkimi. Zakwaszenie to zależy od rodzaju skały macierzystej, natężenia procesów degradacyjnych (np. erozji wodnej, ługowania, zasolenia), a także ogólnego poziomu kultury rolnej. Gleby silniej zakwaszone posiadają niższą przydatność rolniczą, cechują się słabszą przyswajalnością składników pokarmowych oraz wymagają większych nakładów na rekultywację w przypadku skażenia MC.

Zakwaszenie gleb gminy należy uznać za wysokie, co potwierdza fakt, że na 40% użytków rolnych wapnowanie jest konieczne, a na dalszych 12% jest zabiegiem potrzebnym.

Z punktu widzenia ochrony gleb najgroźniejsze jest zanieczyszczenie ich metalami ciężkimi: kadmem, cynkiem i ołowiem. Wyniki dwóch cykli badań wykonanych w województwie w 1995 i 2000 roku w ramach monitoringu krajowego wskazują, że grunty użytkowane rolniczo nie zawierają nadmiernych ilości tych metali. Nie stwierdzono takiego poziomu ich obecności, który wykluczałby np. produkcję naziemnych części roślin na cele spożywcze czy rozwój rolnictwa ekologicznego. Z braku szerszych badań dotyczących jakości gleby na terenie gminy nie można uściślić tych informacji dla omawianego terenu - brak pomiarów lokalnych według obowiązujących wskaźników kryterialnych nie pozwala jednak odnieść się do obowiązujących w Unii Europejskiej standardów produkcji „zdrowej żywności”. Można przyjąć jednak, iż nie odbiega on od średniej dla całości województwa.

Inaczej sprawa ta może przedstawiać się w przypadku terenów położonych wzdłuż dróg o zwiększonym natężeniu ruchu. Należy liczyć się tu prawdopodobnie z miejscami podwyższonymi, lub nawet przekraczającymi normy stężeń węgłowodorów, związków siarki czy metali ciężkich w glebach. W chwili obecnej jednak brak jest w tej materii stosownych badań.

Ochrona powierzchni ziemi polega na zapewnieniu jak najlepszej jej jakości, poprzez: racjonalne gospodarowanie, zachowanie wartości przyrodniczych, zachowanie możliwości produkcyjnego wykorzystania, ograniczanie zmian naturalnego ukształtowania, utrzymanie jakości gleby i ziemi powyżej lub co najmniej na poziomie wymaganych standardów, doprowadzenie jakości gleby i ziemi co najmniej do wymaganych standardów (gdy nie są one dotrzymane), zachowanie wartości kulturowych, z uwzględnieniem archeologicznych dóbr kultury.

3.7. Hałas i wibracje.

Stan środowiska ze względu na jego zanieczyszczenie hałasem i wibracjami określa się jako klimat akustyczny, rozumiany jako wynik różnych grup hałasu i wibracji: komunikacyjnych, przemysłowych i innych. Hałas i wibracje to powszechnie występujące zanieczyszczenie środowiska. Ich wpływ na człowieka jest często bagatelizowany, gdyż niewiele osób zdaje sobie sprawę z ich znaczenia. Jednakże według badań ankietowych dla przeciętnego człowieka hałas jest niemalże dziesięciokrotnie bardziej dokuczliwy niż zanieczyszczenie powietrza. Miejsce wymarzonego odpoczynku to miejsce ciche.

Hałasem nazywa się niepożądane, nieprzyjemne, dokuczliwe lub szkodliwe drgania mechaniczne ośrodka sprężystego, działające za pośrednictwem powietrza na ośrodek słuchu i inne zmysły oraz elementy organizmu człowieka. W przypadku wibracji drgania przenoszone są przez ciała stałe.

Charakterystyka.

Hałas drogowy

Szybki rozwój motoryzacji indywidualnej w ostatnich latach połączony ze wzrostem przewozów transportowych oraz opóźnieniami w rozbudowie układów drogowo-ulicznych przyczynił się do znacznego pogorszenia klimatu akustycznego zwłaszcza na obszarach zurbanizowanych.

Badania hałasu wywołanego ruchem pojazdów samochodowych na terenie miasta Włoszczowa prowadzone są od 1978 roku, następnie pomiary wykonywano w 1984, 1990, 2000, a dla terenów przyległych do drogi krajowej nr 78 w 1999 r.

Pomiar hałasu samochodowego w 2000 roku swym zasięgiem objął teren prawie całego miasta, gdzie przebadano 76,9% ogólnej długości dróg miejskich podzielonych na 62

odcinki pomiarowe. Jedynie na 22,6% przebadanej sieci drogowej równoważny poziom hałasu jest mniejszy od wartości normatywnej wynoszącej 60 dB. Są to odcinki ulic osiedlowych oraz biegnących przez peryferyjne dzielnice miasta.

Największe oddziaływanie hałasu komunikacyjnego występuje na obszarach przyległych do tras tranzytowych (Czarnieckiego, Partyzantów, Plac Wolności, Sienkiewicza i Wiśniowa), gdzie zanotowano poziom hałasu w przedziale 70–75 dB (16,1% sieci). Na żadnym z mierzonych odcinków nie zanotowano poziomu hałasu przekraczającego 75,0 dB tj. wartości progowej decydującej o zaliczeniu obszaru do kategorii terenu zagrożonego hałasem. Przeciętny poziom hałasu na ulicach Włoszczowy w porze dziennej wynosi 64,0 dB i jest o 4 dB wyższy od poziomu dopuszczalnego. Szacuje się że ok. 75% mieszkańców Włoszczowy (8600) jest narażona na bezpośrednie oddziaływanie hałasu.

Poprawa klimatu akustycznego na terenie miasta stanowiącego węzeł dróg tranzytowych będzie trudna bez poniesienia nakładów na inwestycje drogowe. Doraźną poprawę sytuacji można uzyskać poprzez polepszenie stanu nawierzchni i zmianę prędkości strumienia pojazdów.

Hałas kolejowy

Przez obszar gminy przebiegają ważne linie kolejowe:

- przez środek gminy Włoszczowa z północnego-wschodu na południowy-zachód przebiega linia kolejowa o znaczeniu międzyregionalnym - Centralna Magistrala Kolejowa Warszawa — Katowice, która prowadzi znaczny ruch szybkich pociągów osobowych-ekspresowych,
- linia kolejowa Kielce — Częstochowa, ze stacją we Włoszczowie i przystankiem osobowym w Czarncy, która prowadzi ruch mieszany towarowo-osobowy.

Linie te przebiegają na ogół z dala od terenów gęsto zabudowanych dlatego ich uciążliwość jest niewielka. Dotychczas wykonano w 1999 roku na całej długości linii Kielce — Częstochowa jedyny pomiar hałasu. Hałas mierzono jedynie w odległości 7,5 m od skrajnego toru nie określając strefy uciążliwości. Na odcinku powiatu włoszczowskiego poziom hałasu tylko nieznacznie przekraczał wartości dopuszczalne (60 dB).

Hałas przemysłowy

Na obszarze miasta i gminy Włoszczowa związany on będzie z małymi zakładami produkcyjnymi, lub usługowymi. Należy przypuszczać, iż poziom tego hałasu z reguły nie będzie przekraczał dopuszczalnych norm poza granicami działek na których zlokalizowany jest dany zakład. Nie występuje więc obecnie zagrożenie ze strony hałasu przemysłowego.

Ocena.

Zagrożenia i problemy w dziedzinie hałasu i wibracji na terenie miasta i gminy dotyczą głównie rozszerzania się terenów zagrożonych akustycznie przez hałas samochodowy. Znaczny wzrost ruchu pojazdów, w tym całodobowego ruchu samochodów ciężarowych, nie zawsze sprawnych technicznie, powoduje poszerzenie liczby osób narażonych na ponadnormatywny hałas. Na obszarach zagrożonych należy obligować inwestorów do wypełniania zobowiązań dotyczących eliminacji uciążliwości, poprzez realizację infrastruktury przeciwhałasowej (budowa ekranów akustycznych, tworzenie pasów zielni mogących pełnić funkcje ekranów akustycznych, poprawa jakości nawierzchni dróg) oraz zmniejszanie dopuszczalnej prędkości pojazdów na wybranych odcinkach. Zadania te dotyczyć powinny dróg o notowanym przekroczeniu hałasu, jak i to dróg i ulic objętych rozbudową lub modernizacją.

Należy także zwracać uwagę na zagrożenie hałasem ze strony mniejszych zakładów produkcyjnych lub transportowych powstających na terenach mieszkaniowych.

3.8. Promieniowanie elektromagnetyczne.

Dla jakości środowiska istotne znaczenia mają urządzenia, które emitują fale elektromagnetyczne wysokiej częstotliwości w postaci radiofal o częstotliwości 0,1– 300 MHz i mikrofal od 300 do 300 000 MHz umieszczone w środowisku naturalnym.

Ochrona ludzi i środowiska przed niejonizującym promieniowaniem elektromagnetycznym uregulowana jest ustawowo: prawo ochrony środowiska, prawo budowlane, ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz sanitarnymi.

Charakterystyka.

Do sztucznych źródeł pól elektromagnetycznych mogących mieć ujemny wpływ na środowisko, na terenie gminy zaliczyć można m.in.:

- linia elektroenergetyczna o napięciu znamionowym 220 kV – przebiegająca przez środkową część gminy na kierunku zachód-wschód, łącząca Stację Systemową „Kielce 400” z Joachimowem i Łośnicą, której szkodliwy wpływ rozciąga się 25 m od osi linii w obie strony,
- linie elektroenergetyczne o napięciu znamionowym 110 kV, stacja systemowa „Kielce 400” — Oleszno — Opoczno i Szczekociny — Secemin — Włoszczowa — Joachimów, których szkodliwy wpływ rozciąga się 12 m od osi linii w obie strony,
- stacja elektroenergetyczna GPZ 110/15 kV, zlokalizowana w południowej części miasta której uciążliwość zamyka się w granicach obiektu,
- bazowe stacje telefonii komórkowej różnych operatorów: CENTERTEL (m. Czarnca, Włoszczowa), PLUS GSM (Motyczno, Włoszczowa), ERA GSM (Włoszczowa).
- szereg mniejszych urządzeń emitujących pola elektromagnetyczne, mogących oddziaływać w skali mikro (np. niesprawne kuchenki mikrofalowe, piece konwektorowe).

Obszar gminy znajduje się ponadto w zasięgu nadajników stacji telewizyjnych i radiowych.

Ocena.

Główne zagrożenia i problemy w dziedzinie niejonizującego promieniowania elektromagnetycznego, wiązać należy z bardzo szybkim w ostatnim czasie rozwojem systemów przesyłania danych i komunikacji. W stale „zagęszczającym się eterze”, tworzenie nowych skutecznych sposobów transmisji danych powoduje konieczność wykorzystywania do tych celów coraz silniejszych nadajników pracujących w coraz większych częstotliwościach.

Linie elektroenergetyczne o napięciu 110 i 220 kV na terenie gminy przebiegają w bezpiecznych odległościach od zwartej zabudowy mieszkaniowej. Podobnie przedstawia się lokalizacja podstacji elektroenergetycznych jak i stacji telefonii komórkowej.

Instytucją wykonującą pomiary natężenia pola elektromagnetycznego emitowanego przez poszczególne źródła jest Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna. Stosowne badania wykonywane są w przypadku budowy i uruchamiania nowego nadajnika, jak również w przypadku zmiany parametrów jego pracy. Z badań przeprowadzonych przez WSS-E w innych rejonach województwa (np. miasto Kielce) wynika, iż nie notuje się przekroczeń natężenia pola elektromagnetycznego w miejscach stałego pobytu ludzi w pobliżu źródeł promieniowania.

Należy podkreślić za planem wojewódzkim, iż brak inwentaryzacji znaczących źródeł pól elektromagnetycznych, jak i powszechnych pomiarów pól elektromagnetycznych, uniemożliwia dokładne określenie stopnia zagrożenia i sposobów ograniczenia uciążliwości.

3.9. Tereny przemysłowe.

Charakterystyka.

Tereny przemysłowe na obszarze gminy Włoszczowa zajmują niewielką powierzchnię. Związane są one głównie z zakładami usługowo-produkcyjnymi, zlokalizowanymi przede wszystkim w części północno-zachodniej i wschodniej miasta Włoszczowa.

W kontekście ochrony środowiska na szczególną uwagę zasługują takie z obiektów, gdzie magazynuje się lub kiedykolwiek magazynowano substancje mogące powodować skażenie środowiska w przypadku ich niekontrolowanego wycieku.

Ocena.

Dotychczasowe doświadczenia wskazują, iż na części terenów niegdyś pełniących funkcje przemysłowe mogą być zanieczyszczone niektóre z komponentów środowiska przyrodniczego (gleby – grunty, wody powierzchniowe lub podziemne). Stopień zanieczyszczenia będzie różny, zależny głównie od rodzaju substancji zanieczyszczających, jak również od czasu przenikania tych substancji do środowiska.

Wydaje się więc koniecznym wykonanie w perspektywie nieodległego czasu rejestru terenów przemysłowych zagrożonych możliwością wystąpienia skażenia środowiska, wykonanie badań jakości podstawowych komponentów środowiska na zinwentaryzowanych terenach, a w przypadkach potwierdzonych znacznych skażeń środowiska również rekultywacja terenów zdegradowanych.

Tereny pełniące kiedykolwiek funkcje obszarów przemysłowych powinny być brane pod uwagę przez władze gminy jako tereny predysponowane do dalszego rozwoju przemysłu. W pierwszej kolejności lokalizacja nowego przemysłu czy usług powinna odbywać się na terenach poprzemysłowych aktualnie nieużytkowanych, a dopiero w dalszej kolejności na terenach o innym przeznaczeniu. Należy jednakże zwracać tu uwagę aby wykorzystanie obszarów zajmowanych przez przemysł czy gałęzie gospodarki ściśle z nim współpracujące były wykorzystane optymalnie, biorąc pod uwagę zorganizowanie przestrzenne.

3.10. Poważne awarie przemysłowe i drogowe.

Charakterystyka.

Poważne awarie obejmują skutki zaistniałe w wyniku awarii przemysłowych i transportowych z udziałem niebezpiecznych substancji chemicznych. Awarie te mogą prowadzić do natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia ludzi lub środowiska lub powstania takiego zagrożenia z opóźnieniem.

Podstawowym aktem prawnym dotyczącym tej kwestii jest ustawa Prawo ochrony środowiska (POŚ). Określone są tu: instrumenty prawne służące przeciwdziałaniu awariom przemysłowym, obowiązki zakładu stwarzającego takie zagrożenie, obowiązki organów administracji w tym zakresie. Zgodnie z ustawą POŚ w razie wystąpienia takiej awarii Wojewoda poprzez Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej i Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska podejmuje działania niezbędne do usunięcia awarii i jej skutków. O podjętych działaniach informuje Marszałka Województwa.

Istotne znaczenie dla charakterystyki gminy w tym zagadnieniu ma fakt, iż na jej terenie nie ma zakładów które zaliczone byłyby do zakładów o dużym i zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej. Według uzyskanych informacji WIOŚ w roku 2003 nie odnotowano żadnego zdarzenia o charakterze poważnej awarii.

Ocena.

Niska jakość dróg i słabe przystosowanie pasa drogowego do bezpiecznego przewozu materiałów niebezpiecznych, potencjalnie stwarzają możliwość zaistnienia w przyszłości podobnego zdarzenia. Oczywiście oprócz odpowiedniej infrastruktury drogowej, konieczny jest także dobry stan środków transportu oraz wysokie kwalifikacje kierowcy i przewoźnika.

Możliwość zajścia w przyszłości poważnej awarii na drodze powoduje, iż ważnym jest aby służby ratownicze dysponowały odpowiednim sprzętem ratowniczym i miały wypracowany schemat postępowania w takiej sytuacji.

Komenda Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej we Włoszczowie ma opracowany Powiatowy Plan Ratowniczy, który określa postępowanie w przypadku powstania zagrożenia w komunikacji drogowej. Według uzyskanych informacji w przypadku wystąpienia na terenie gminy i powiatu poważnej awarii drogowej z udziałem substancji niebezpiecznych Powiatowe Stanowisko Kierowania PSP we Włoszczowie, oprócz posiadanych przez komendę powiatową sił i środków dysponuje do tego typu zdarzeń specjalistyczne grupy ratownictwa chemicznego PSP. Dodatkowo zgodnie z „Procedurą korzystania z pomocy w ramach Systemu Pomocy w Transporcie Materiałów niebezpiecznych” istnieje możliwość dysponowania do tego typu zdarzeń specjalistów lub uzyskiwania od nich fachowej wiedzy niezbędnej przy prowadzeniu akcji ratowniczej.

Przy rozpatrywaniu poważnych awarii należy brać pod uwagę również możliwość zajścia takiego zdarzenia także w tym rodzaju transportu.

Ważnym jest też stan techniczny obiektów gdzie nawet czasowo przechowuje się substancje mogące stanowić zagrożenie dla środowiska w przypadku ich niekontrolowanego wycieku.

Koniecznym wydaje się opracowanie programu informowania społeczeństwa o poważnych awariach środowiskowych, opracowanie sposobu ewakuacji oraz podniesienie poziomu wiedzy w tym zakresie.

3.11. Edukacja ekologiczna.

Charakterystyka

Zjawiska takie jak eksplozja demograficzna oraz konsumpcyjny model życia powodują, iż następuje stopniowa degradacja środowiska przyrodniczego. Zachodzi więc konieczność zmiany relacji między gospodarką człowieka a środowiskiem, na rzecz rozwoju zrównoważonego. Potrzeba stosowania zasady ekorozwoju powinna być szeroko rozpowszechniona wśród wszystkich grup społeczeństwa. Po wejściu Polski do UE ważnym jest podnoszenie świadomości ekologicznej, co jest warunkiem zapewniającym naszemu krajowi właściwe miejsce w zjednoczonej Europie.

Edukacja ekologiczna jako podstawowy instrument krzewienia zasad ekorozwoju jest realizowana w oparciu o Narodową Strategię Edukacji Ekologicznej (NSEE), której programem wykonawczym ma być znajdujący się w toku opracowania Narodowy Program Edukacji Ekologicznej, wskazujący zadania edukacyjne oraz podmioty odpowiedzialne za ich realizację. Jednym z podstawowych celów NSEE jest tworzenie m.in. gminnych programów edukacji ekologicznej, ujmujących propozycje wnoszone przez poszczególne podmioty realizujące projekty edukacyjne dla lokalnej społeczności.

Według informacji otrzymanych z Urzędu Gminy na terenie gminy prowadzona jest szeroko zakrojona edukacja ekologiczna obejmująca wszystkich mieszkańców gminy.

Największą organizacją promującą tematy związane z ekologią a zwłaszcza prawidłowe postępowanie z odpadami jest Związek Gmin Ziemi Włoszczowskiej, którego członkami oprócz Gminy Włoszczowa są gminy z powiatu włoszczowskiego: Kluczewsko, Krasocin, Radków, Secemin, Moskorzew. Związek opracował i wdraża „Program edukacji ekologicznej w zakresie promującym selektywną zbiórkę surowców wtórnych i zagospodarowanie odpadów komunalnych”. Wzorcowo Program ten realizowany jest na terenie miasta i gminy Włoszczowa od 1999 r. Celami omawianego programu, który skierowany jest do wszystkich mieszkańców gmin zrzeszonych w Związku, są przede wszystkim:

- rozwijanie umiejętności selektywnej zbiórki surowców wtórnych „u źródła” w gospodarstwach domowych,

- podniesienie świadomości ekologicznej dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez popularyzację wiedzy o możliwości zagospodarowania odpadów jako surowców wtórnych,
- wdrażanie nawyków segregacji odpadów od najmłodszych lat i dawanie przykładu innym,
- popularyzacja wiedzy o walorach przyrodniczych, kulturowych, historycznych mających wpływ na życie człowieka w otoczeniu przyrodniczym,
- kształtowanie poglądów i przekonań dotyczących ochrony przyrody i jej zasobów,
- zachęcanie do utrzymywania ładu, porządku i czystości w gospodarstwach i środowisku.

Założone cele realizowane są następującymi metodami:

- informacje przekazywane poprzez: plakaty, ogłoszenia i artykuły prasowe, w czasie festynów, w czasie zebrań sołeckich, ulotki i broszury informacyjne dostarczane do każdego gospodarstwa domowego;
- zachęty do segregacji odpadów w postaci: zeszytów szkolnych za dostarczenie: wyselekcjonowanych odpadów, a także sadzonek drzew i krzewów ozdobnych za dostarczenie do wyznaczonych miejsc odpadów niebezpiecznych;
- działania administracyjne polegające na upowszechnieniu edukacji ekologicznej w gminie;
- konkursy ekologiczne skierowane do dzieci z przedszkoli, młodzieży szkolnej szkół podstawowych i gimnazjów, których celem jest promocja właściwego zagospodarowania odpadów komunalnych, piętnowanie dzikich wysypisk śmieci oraz popularyzowanie wiedzy o walorach przyrodniczych, kulturowych i historycznych Ziemi Włoszczowskiej.

Program finansowany jest z budżetu Związku, ze środków pozyskanych m.in. z PFOŚiGW i WFOŚiGW. Przebieg programu i planowane wydatki zawarte są w opracowywanych corocznie harmonogramach rzeczowo-finansowych. Przykładowo w harmonogramie na lata 2003–2004 przewidziano przeprowadzenie następujących działań: akcji: „Drzewko lub krzew za odpady problemowe”, „Zeszyt za makulaturę”, konkursu na gazetkę ścienną oraz konkursu ekologicznego propagującego segregację odpadów „u źródła”.

Urząd Gminy, szkoły, zespoły szkolno-przedszkolne, WODR, są współorganizatorami wielu imprez i akcji propagujących problematykę ekologii tj. m.in.:

- Obchodów Dni Ziemi, akcji „Sprzątanie Świata”, obchodów „Tygodnia Czystości Wód”, „Światowego Dnia Bez Tytoniu”, akcji, mającej na celu dokarmianie ptaków — Zakładanie „ptasiej stołówki”,
- konkursów: wiedzy ekologicznej, „Uczymy się oszczędzać surowce i energię”, plastycznego, „Zdrowa gleba — Zdrowy człowiek”, „Segregacja odpadów u źródła”, proekologicznych wycieczek, szkoleń z zakresu rolnictwa ekologicznego,
- wycieczek do gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych, inscenizacji np. „W obronie powietrza”, zbiórki surowców wtórnych, wdrażania programu edukacji ekologicznej w zakresie promującym selektywną zbiórkę surowców wtórnych i zagospodarowanie odpadów komunalnych.

W roku 2004 program edukacji ekologicznej na terenie miasta i gminy Włoszczowa, organizowany przez UG obejmuje m.in. następujące imprezy:

- „Program edukacji ekologicznej w zakresie promującym selektywną zbiórkę surowców wtórnych i zagospodarowanie odpadów komunalnych” – realizowany poprzez konkursy ekologiczne dla dzieci i młodzieży;
- Konkurs aktywności placówek oświatowych w propagowaniu właściwego zagospodarowania odpadów i aktywności indywidualnej uczniów w segregacji odpadów – III edycja konkursu;

- Akcja „Sprzątanie Świata” – obejmująca prace porządkowe terenów leśnych, terenów wokół szkół, ulic itp. na terenie miasta i gminy Włoszczowa; skierowana do Placówek Oświatowych na terenie gminy (wrzesień); współorganizator Nadleśnictwo Włoszczowa

Duże zasługi w dziedzinie edukacji ekologicznej należy przypisać regionalnej placówce Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego we Włoszczowie. Ośrodek ten prowadzi działalność upowszechnieniową, oświatową i doradczą. Zadania upowszechnieniowe realizuje poprzez urządzenie pokazów i demonstracji, mających na celu przybliżenie nowych, ekologicznych technologii uprawy roślin bądź chowu zwierząt, zadania oświatowe — poprzez organizację szkoleń, wycieczek i pokazów. Realizowane są również zadania doradcze w zakresie technologii produkcji roślinnej i zwierzęcej, przedsiębiorczości i dostosowania produkcji rolnej do standardów obowiązujących w UE. Zajmuje się również problematyką ekologiczną i ochroną środowiska. WODR Włoszczowa prowadzi w tym zakresie m.in.: szkolenia wiejskie, powiatowe, z ARiMR, kursy, konferencje, skierowane do różnych grup odbiorców: kobiet z KGW, rolników, uczniów, samorządu, młodzieży.

Na rok 2004 zaplanowano realizację 3 programów (stan na styczeń 2004 r.):

1. Zasady rolnictwa ekologicznego
2. Przygotowanie gospodarstw do prowadzenia produkcji zgodnie z wymogami UE
3. Poprawa opłacalności produkcji gospodarstw ekologicznych.

Metodami wdrażania tych programów będą: kursy, szkolenia, demonstracje oraz pokazy.

Ponadto pracownicy WODR prowadzą szkolenia w zakresie: agroturystyki, estetyzacji gospodarstw wiejskich oraz aktywizacji społeczności wiejskiej. W gminie Włoszczowa funkcjonuje obecnie 1 gospodarstwo ekologiczne – w Łachowie (p. Bożena i Marek Bomba) oraz jedno gospodarstwo agroturystyczne miejscowości Czarnca (p. Anna i Leszek Rak). Tematyka ta cieszy się rosnącym zainteresowaniem na terenie gminy.

Gospodarstwa wiejskie na terenie gminy chętnie biorą udział w konkursach tj. m.in.: wojewódzkim — „Piękna i bezpieczna zagroda, przyjazna środowisku”, ogólnokrajowych: „Bezpieczne gospodarstwo rolne”, „Nasze kulinarne dziedzictwo”, „Złota Wiecha”. Również kluby 4H uczestniczą w różnego typu akcjach, konkursach o tematyce ekologicznej np. w konkursie „Otwieramy Drzwi do Leśnego Królestwa”.

O zainteresowaniu edukacją ekologiczną oraz promocją gminy świadczą działania promocyjne, UG wydaje foldery, zamieszcza informacje na witrynie internetowej, lokalnych mediach, przy okazji imprez typu targi. Artykuły o treści edukacyjnej zamieszczane są w wydawanym przez Urząd Gminy miesięczniku „Głos Włoszczowy”, traktującym o potrzebach i problemach gminy z zakresu ochrony środowiska.

Ponadto gmina promuje swoje walory w opracowanym „Programie promocji gmin i regionów RP”, realizowanym przez BMP Promotions Sp. z o.o., w Panoramicznej Polanie Miast, itp.

Ocena.

Podsumowując można zauważyć duże zainteresowanie problematyką ekologiczną na terenie miasta i gminy Włoszczowa. Wyrazem zaangażowania mieszkańców gminy w ochronę środowiska są m.in. pozytywne efekty wdrażanego „Programu edukacji ekologicznej”, widoczne w środowisku oraz w rosnącej ilości gromadzonych surowców wtórnych, nadających się do ponownego wykorzystania. Dlatego też należy kontynuować i poszerzać działalność edukacyjną oraz w miarę możliwości pozyskiwać dodatkowe środki finansowe z przeznaczeniem na ten cel. Można się wówczas spodziewać, że działalność ta będzie przynosić rezultaty w postaci systematycznej poprawy stanu środowiska.

4. OCENA RALIZACJI ZADAŃ

Osiągnięcie europejskich standardów ochrony środowiska przyrodniczego przyjętych w Traktacie Akcesyjnym Polski do UE należy do najważniejszych, a zarazem najbardziej kosztownych zadań jakie muszą być zrealizowane przed i po uzyskaniu przez nasz kraj członkostwa w Unii Europejskiej. Dotychczasowe działania Urzędu Gminy we Włoszczowie w tym zakresie były określone z jednej strony przez obowiązujące przepisy prawne, zaś z drugiej przez pozostające do jego dyspozycji środki finansowe. Mimo istotnych ograniczeń materialnych zrealizowane na terenie miasta i gminy projekty i inwestycje proekologiczne świadczą, że działania Samorządu gminnego nie ograniczały się jedynie do zadań wynikających z jego kompetencji ustawowych.

Eksploatacja surowców mineralnych

Aktualnie na terenie gminy eksploatowane jest jedno złożo - złożo piasku budowlanego „Czarna II” (część złoża Czarnca I), które jest eksploatowane przez Spółdzielnię Pracy „IMIZOL”. Złożo to posiada sporządzony projekt rekultywacji, który zakłada splantowanie nadkładu, a następnie zalesienie już wykorzystanych górniczo terenów. Złożo jest eksploatowane od 1993 r. i w miarę postępu wydobywania było również konsekwentnie, sukcesywnie rekultywowane. Obszar złoża, obejmował 24,9 ha, z czego wyeksploatowano, a następnie zrekultywowano w kierunku leśnym, około 40% powierzchni. Zasoby złoża Czarnca II, o powierzchni 1,9 ha, pokryją zapotrzebowanie na surowiec, przez okres około 10–13 lat. Teren po eksploatacji piasku będzie, tak jak dotąd sukcesywnie rekultywowany.

Gospodarka odpadami

Gmina Włoszczowa uczestniczy w Programie gospodarki odpadami komunalnymi w gminach powiatu włoszczowskiego”, realizowanym w ramach Związku Gmin Ziemi Włoszczowskiej. Program ten przewidywał doposażenie składowiska odpadów komunalnych „Kępny Ług” w niezbędny sprzęt i infrastrukturę, w celu prawidłowej gospodarki odpadami na terenie powiatu, co jest systematycznie realizowane. Do chwili obecnej zakupiono, przy znacznym wsparciu finansowym ze strony Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, następujący sprzęt:

- kruszarkę do szkła,
- rozdrabniarkę do opakowań typu PET,
- prasę do makulatury i plastiku
- kompaktor do ugniatania odpadów na czaszy składowiska,
- wagę do pomiaru ilości przywożonych odpadów wraz z oprogramowaniem do rejestracji ilości deponowanych odpadów,
- pojemniki do gromadzenia odpadów niebezpiecznych.

Ponadto systematycznie i na bieżąco gmina prowadzi likwidację dzikich wysypisk śmieci, przy użyciu środków finansowych pochodzących z Gminnego i Powiatowego FOŚiGW. W latach 2002-2003 zlikwidowano cztery takie składowiska (na terenach leśnych Konieczno-Nieznanowice, Kurzelów, Danków Duży, Rząbiec) w roku 2000 – trzy 3, a w roku 2001 siedem. Część z nich likwidowana jest również podczas corocznie organizowanej akcji „Sprzątanie Świata”. **Głównym problemem związanym z tym zagadnieniem jest pojawianie się takich wysypisk na terenach wcześniej już uprzątniętych.**

W gminie Włoszczowa od roku 1999, z dużymi sukcesami prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów. Są one zbierane systemem workowym lub do specjalnie oznakowanych pojemników (zabudowa wielorodzinna). Każde gospodarstwo otrzymuje komplet 5 worków w różnych kolorach, w których gromadzone są różnego rodzaju odpady (czarne worki — odpady komunalne, różowe — złom, żółte — plastik, zielone — szkło

kolorowe, worki białe – szkło białe). Co roku wydawane są kalendarze, w których zaznaczane są terminy odbioru worków. Aby zachęcić mieszkańców do angażowania się w ten system stosowano zachęty ekonomiczne. Za prawidłowo prowadzoną selektywną zbiórkę odpadów można było otrzymać sadzonki drzew i krzewów, karnet wejściowy na stadion na mecze piłkarskie oraz tzw. „ekobilety”, które upoważniały m.in. do bezpłatnego korzystania z obiektów hali sportowej, kina i stadionu sportowego. Ponadto w gminie Włoszczowa okresowo prowadzona jest zbiórka odpadów niebezpiecznych wytwarzanych w gospodarstwach domowych (baterie i złom akumulatorowy).

Istotnym osiągnięciem w zakresie gospodarki odpadami na terenie powiatu była likwidacja mogilnika zlokalizowanego w miejscowości Nieznanowice (gm. Włoszczowa). Na podstawie badań gleb z 1992 r. oraz badań wód gruntowych z 1997 r. stwierdzono rozszczelnienie zbiorników i obecność pestycydów w jego bezpośrednim sąsiedztwie. Z tego powodu mogilnik ten został wytypowany do likwidacji w pierwszej kolejności (spośród 22 zlokalizowanych w województwie). W 1998 r. wykonano pełną dokumentację techniczną jego likwidacji. Likwidację finansowaną ze środków powiatu i gminy Włoszczowa oraz Narodowego i Wojewódzkiego FOŚiGW rozpoczęto w sierpniu 2000 r. Po otwarciu zbiorników ich zawartość przełożono do pojemników i przewieziono do spalarni w Holandii. Kręgi betonowe stanowiące konstrukcję mogilnika zostały natomiast zdeponowane na składowisku odpadów niebezpiecznych. Bezpośrednio po likwidacji przystąpiono do rekultywacji terenu (oczyszczenia środowiska gruntowo-wodnego).

Do chwili obecnej na terenie gminy sołtysi przeprowadzili inwentaryzację pokryć dachowych zawierających azbest na budynkach mieszkalnych i gospodarczych – w ilości 427 217 m². Na terenie miasta Włoszczowa szczegółowa inwentaryzacja tego typu elementów jest obecnie przeprowadzana, na podstawie wypełnianych ankiet. Ogółem na terenie gminy według szacunkowych obliczeń występuje 569 623 m² zainstalowanych płyt cementowo-azbestowych. Ze względu na duże koszty związane z wysokimi stawkami za składowanie oraz znaczną odległość do nielicznych w Polsce składowisk wyrobów azbestowych, rozwiązanie tego problemu przy użyciu wyłącznie własnych środków finansowych samorządów i osób prywatnych nie jest możliwe.

Ochrona powietrza

W zakresie ochrony powietrza wydawanie pozwoleń w drodze decyzji na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza oraz przyjmowanie zgłoszeń instalacji należy do kompetencji Starosty. Dotychczas na terenie gminy Włoszczowa wydano decyzje ustalające dopuszczalną emisję zanieczyszczeń pyłowo-gazowych dla następujących podmiotów:

- „STOLBUD” S.A. we Włoszczowie;
- „EFFECTOR” S.A. we Włoszczowie;
- Zakład Produkcji Urządzeń Elektrycznych Bogdan Wypychewicz S.A. we Włoszczowie;
- Zespół Opieki Zdrowotnej we Włoszczowie;

oraz przyjęto 2 zgłoszenia instalacji:

- PKN Orlen — Zakład Produktów Naftowych nr 106 we Włoszczowie;
- PKN Orlen — Stacja Paliw nr 108 we Włoszczowie;

Wcześniej, w 1997 r. Urząd Wojewódzki wydał decyzję o dopuszczalnej emisji (obowiązującą do końca 2005 r.) dla Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej we Włoszczowie.

Na terenie gminy w zakresie ochrony powietrza w latach 1998 –2001 zrealizowano m.in. następujące inwestycje:

- modernizacja kotłowni w budynku Urzędu Gminy we Włoszczowie (2000 r.);
- likwidacja kotłowni węglowej w Zespole Szkół Zawodowych we Włoszczowie (2001 r.);
- likwidacja kotłowni węglowej i zastąpienie jej olejową w Szkole Podstawowej w Woli Wiśniowej (gm. Włoszczowa) (1998 r.);

- budowa magistrali ciepłowniczej we Włoszczowie, prowadzącej od Zakładu Stolarki Budowlanej S.A. do osiedli Brożka, Broniewskiego i Armii Krajowej, w celu wykorzystania nadwyżek ciepła technologicznego powstałego w wyniku spalania w wysokowydajnych piecach odpadów produkcyjnych — trociny, wióry w latach 1992-2000; realizacja tego zadania pozwoliła zlikwidować wiele starych, zanieczyszczających środowisko węglowych kotłowni osiedlowych.

Leśnictwo

Jednym z najważniejszych zadań koordynowanych przez Powiat, które posiada charakter proekologiczny jest prowadzenie spraw związanych z zalesieniem prywatnych gruntów porolnych, realizowanych w ramach Wojewódzkiego Programu Zwiększenia Lesistości. Zalesienia te były dofinansowywane z różnych źródeł, przy czym finansowanie to polegało na częściowym pokryciu kosztów sadzonek (w 80–90%), względnie całkowitym pokryciu tych kosztów oraz wypłacie użytkownikowi gruntu stosownych ekwiwalentów (jak ma to miejsce w przypadku zalesień finansowanych przez ARiMR na podstawie ustawy o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia).

Warunkiem wydania decyzji o zalesieniu (prócz spełnienia względów formalnych) jest opinia gminy o przeznaczeniu tych terenów na cele leśne w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego.

W ostatnich latach na terenie gminy Włoszczowa obserwuje się wzrost zainteresowania rolników zalesieniem gruntów zwłaszcza finansowanych w oparciu o przepisy ww. ustawy. Intensyfikację zalesień w br. ogranicza niedobór środków finansowych oraz brak decyzji co do podziału środków na zalesienia z funduszy pomocowych UE.

Zachowanie jakości gleb i ziemi oraz ochrona gruntów rolnych i leśnych

Na terenie gminy nie zachodziła potrzeba prowadzenia rekultywacji gruntów zdewastowanych lub zdegradowanych przez osoby nie ustalone lub nie dysponujące prawem do ziemi, bądź na skutek klęsk żywiołowych oraz zagrożenia zdrowia i życia ludzi. Konieczne było natomiast podjęcie lokalnego monitoringu stanu jakości gruntów użytkowanych przez Zakład Produktów Naftowych PKN „ORLEN” we Włoszczowie oraz w rejonie zlikwidowanego mogiłnika w Nieznanowicach.

Edukacja ekologiczna

Na podstawie analizy działań na rzecz podniesienia świadomości ekologicznej społeczeństwa w gminie Włoszczowa na podstawie materiałów informacyjnych nt. przedsięwzięć z zakresu edukacji ekologicznej w tym regionie, wysunięto następujące wnioski:

- rośnie zainteresowanie edukacją ekologiczną placówek oświatowych: szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz zespołów szkolno-przedszkolnych, a także jednostek samorządowych, które systematycznie poszerzają ofertę działań mających na celu poszerzenie świadomości ekologicznej,
- powszechny stał się udział młodzieży szkolnej w organizowanych co roku ogólnodostępnych akcjach jak : „Sprzątanie Świata”, „Obchody Dni Ziemi”,
- wzrasta zainteresowanie rolników szkoleniami, prowadzonymi głównie przez Rejonowy Oddział WODR, zwłaszcza w zakresie rolnictwa ekologicznego oraz agroturystyki, upraw roślin energetycznych, zmian w wyniku akcesji do UE, czego dowodem jest stale powiększająca się liczba gospodarstw ekologicznych, agroturystycznych, plantacji wierzby energetycznej, jak również działaniami mającymi na celu promocję walorów środowiskowych, a także rozbudzenie lokalnej tożsamości kulturowej,

- widoczne już są rezultaty wdrażanego Programu edukacji ekologicznej, czego przejawem jest rosnąca ilość gromadzonych surowców wtórnych oraz pozytywne zmiany w środowisku,
- obserwuje się coraz szersze uczestnictwo i sukcesy w konkursach ekologicznych oraz chęć organizowania nowych.

Podsumowując, należy podkreślić, że wśród mieszkańców miasta i gminy Włoszczowa systematycznie wzrasta zainteresowanie ochroną środowiska przyrodniczego, czego przejawem jest zwiększająca się ilość osób uczestniczących w kursach, szkoleniach, konferencjach, konkursach ekologicznych. Zwiększa się również zaangażowanie w realizację „Programu edukacji ekologicznej w zakresie promującym selektywną zbiórkę surowców wtórnych i zagospodarowanie odpadów komunalnych”.

5. PRIORYTETY I CELE EKOLOGICZNE.

Analiza stanu środowiska przyrodniczego oraz założeń przyjętych w wojewódzkim programie ochrony środowiska nasuwa szereg wniosków co do projektów i przedsięwzięć, które powinny być podjęte do realizacji przez władze gminy.

Aktualny stan środowiska w mieście i gminie Włoszczowa i przewidywane jego zmiany w aspekcie planowanego rozwoju gospodarczego i przestrzennego kształtują potrzebę realizacji przedsięwzięć proekologicznych zarówno inwestycyjnych, jak i pozainwestycyjnych.

Równoczesna realizacja tak wielu zadań przekroczyłaby znacznie wielkość możliwych do pozyskania środków finansowych. Podstawowym zadaniem w zakresie strategii wdrożeniowej gminnego „Programu ochrony środowiska” jest więc dokonanie zobiektyzowanego wyboru priorytetów ekologicznych poprzez ustalenie hierarchii ich ważności oraz ich skoncentrowanie na obszarach i w dziedzinach zapewniających maksymalne korzyści dla środowiska.

Tabela 5. *Priorytety ekologiczne na terenie miasta i gminy Włoszczowa.*

Główne elementy ochrony środowiska	Podstawowe zadania	Obszary działań priorytetowych
1	2	3
Zasoby przyrodnicze	Współdziałanie w tworzenie polskiej części europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000	część Lasów Włoszczowskich
	Renaturyzacja ekosystemów	w pierwszym rzędzie doliny rzeczne
	Wdrożenie programów rolno-środowiskowych (I schemat i II etap II schematu)	Tereny rolne
Zasoby surowców mineralnych	Uwzględnienie dla obszarów wydobycia zagadnień ochrony środowiska, zgodnie z obowiązującymi przepisami.	Tereny wydobycia kopalin na obszarze gminy
	Poprawa stanu środowiska (rekultywacja terenów poeksploatacyjnych i hałd)	Obszar gminy (złoża eksploatowane zgodnie z koncesją i nielegalnie wydobyte).
	Współpraca przy likwidacji nielegalnego wydobycia na potrzeby lokalne.	Obszar gminy.
Gospodarka wodno-ściekowa	Wyrównanie dysproporcji pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	Szczególnie na obszarach zwodociagowanych i w mieście
	Budowa i dostosowanie oczyszczalni ścieków i systemów kanalizacji do standardów UE	Obszar zabudowy skupionej
	Przywrócenie wysokiej jakości wód powierzchniowych	Wody powierzchniowe
	Ochrona ilości i jakości wód podziemnych	Obszar GZWP, w tym strefy ochrony zbiornika i ujęć wód
	Ograniczenie do niezbędnego minimum stosowania nawozów naturalnych i sztucznych oraz środków ochrony roślin	Obszary GZWP, strefy ochrony ujęć wód
	Renowacja urządzeń oraz przywrócenie sprawności obiektów melioracyjnych.	Obszary melioracji wodnych
Ochrona przeciwpowodziowa	Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi	
Gospodarka odpadami	Zwiększenie stopnia segregacji i odzysku odpadów	Obszar gminy
	Zmniejszenie ilości wytwarzanych odpadów	Obszar gminy
	Likwidacja dzikich wysypisk	Obszar gminy
Ochrona powietrza	Zamiana nośników energii na bardziej ekologiczne	Obszar gminy
	Likwidacja źródeł niskiej emisji	Obszar gminy
	Termorenowacja budynków	Obszar gminy
	Zmniejszenie emisji przemysłowej	Zakłady przemysłowe emitujące zanieczyszczenia
	Wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych	Obszar gminy

Ochrona gleb i powierzchni ziemi	Upowszechnienie zasad ochrony gleb wynikających z „Kodeksu dobrych praktyk rolniczych” oraz potrzeb rozwoju rolnictwa ekologicznego	Właściciele i użytkownicy gospodarstw rolnych, zwłaszcza na obszarach objętych ochroną przyrody
	Egzekwowanie obowiązku uzyskania decyzji o wyłączeniu gruntów rolnych z produkcji rolniczej lub leśnej	Inwestorzy uzyskujący pozwolenie na budowę inwestycji nierolniczej na gruntach rolnych i leśnych podlegających ochronie.
	Zapobieganie erozji wodnej gleb oraz oddrzewianiu krajobrazu rolniczego	Obszar gminy
Lasy	Współpraca ze starostwem przy wzroście lesistości oraz zadrzewień i zakrzewień śródpolnych	Obszar gminy
	Ścisła ochrona istniejących zasobów leśnych (nadleśnictwo Włoszczowa)	Obszar gminy
	Określenie terenów do zalesienia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	Obszary przewidywane do zalesienia w latach 2004 – 2006.
Hałas i pola elektromagnetyczne	Ograniczenie uciążliwości hałasu poprzez obniżanie jego natężenia do poziomu gwarantowanego prawem	Obszary zurbanizowane i węzły komunikacyjne
	Opracowanie planów zagosp. przestrz. dla terenów szczególnie zagrożonych hałasem	Tereny wynikające z pomiarów tła akustycznego
Edukacja ekologiczna	Kontynuacja oraz poszerzenie oferty działań w zakresie edukacji ekologicznej i działalności szkoleniowej, w tym kontynuacja wdrażania Programu edukacji ekologicznej	Szkoły na terenie gminy, Rejonowy Oddział WODR, ZPPK, Związek Gmin Ziemi Włoszczowskiej
	Promocja ekologii poprzez realizację prezentacji o treściach ekologicznych w ramach oferty programowej środków przekazu oraz instytucji kultury i wypoczynku	Środki przekazu, instytucje kultury i wypoczynku, gospodarstwa agroturystyczne, ekologiczne, imprezy masowe
	Współpraca administracji publicznej i innych jednostek w przygotowaniu ofert edukacyjnych oraz ich współfinansowaniu	Gmina, WODR, ZPPK, Związek Gmin Ziemi Włoszczowskiej, zakłady pracy, w tym przedsiębiorstwa, instytucje religijne, szkoły, mieszkańcy powiatu i inne organizacje

6. STRATEGIA (KRÓTKOTERMINOWYCH) DZIAŁAŃ NA LATA 2004 - 2007.

6.1. Środowisko przyrodnicze i ochrona przyrody.

2004-2005 r. – wrysowanie do nowo opracowywanego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy, miejsc do zalesienia (uzgodnienia ze Starostwem i Nadleśnictwami).

2004-2007 r. – współpraca ze Starostwem i Nadleśnictwami w kwestii zalesień (podnoszenia lesistości gminy), w tym sporządzenie uproszczonych planów urządzenia nowych terenów leśnych. Realizacja istniejących założeń (do roku 2005 – 151,37 ha).

2004-2007 r. – współudział przy tworzeniu europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000.

2006-2007 r. - rozpatrzenie propozycji (część dalej przedstawionych jest lub będzie objęta innymi formami ochrony) i skierowanie do wojewody wniosków o ustanowienie rezerwatów przyrody w rejonie: Jamskie (na północ od Motyczna), Gościencin, Studzianki Silpskie, przekwalifikowanie rezerwatu Ługi na florystyczny.

2006-2007 r. – opracowanie koncepcji wprowadzenia zadrzewień i zakrzewień na wytypowanych obszarach gminy Włoszczowa.

2006-2007 r. – zebranie danych i opracowanie koncepcji zachowania naturalnych zbiorników retencyjnych i renaturyzacji ekosystemów.

6.2. Powietrze atmosferyczne.

Od 2004 r. - kontynuacja termorenowacji budynków (współdziałanie ze starostwem, Spółdzielniami).

Od 2004 r. – kontynuacja zamiany standardowych nośników energii (węgiel, miał, koks) na bardziej ekologiczne (gaz, olej).

Od 2004 r. – rozpoczęcie likwidacji lub modernizacji pozostałych kotłowni węglowych w szkołach i innych obiektach użyteczności publicznej, montaż instalacji zasilanych gazem, olejem lub kotłów niskoemisyjnych,

Od 2004 r. – nawiązanie współpracy z administracją wojewódzką w zakresie kontroli i bieżącej aktualizacji jednostek gospodarczych z terenu gminy wprowadzających substancje zanieczyszczające do powietrza atmosferycznego.

2004-2005 r. - wykonanie operatu dotyczącego jakości powietrza w mieście Włoszczowa w kontekście tzw. niskiej emisji (komunikacja samochodowa, paleniska domowe, kotłownie węglowe) i emisji, na bazie przynajmniej 3-4 punktów pomiarowych w różnych warunkach pogodowych, w okresie sezonu grzewczego i okresu letniego.

2004-2007 – instalowanie urządzeń do redukcji zanieczyszczeń powstałych w procesach technologicznych lub modernizacja istniejących

6.3. Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa.

Do 2007 roku – budowa nowych ujęć wód podziemnych dla m. Dąbie, Gościenin, Międzylesie i Rząbiec, kontynuacja prac związanych z budową wodociągu,

2004-2007 r. – kontynuacja prac dotyczących budowy sieci kanalizacyjnej w m. Kuzki-Wola Wiśniowa, Czarnca-Kąty, Dąbie-Konieczno, Danków Duży-Kurzelów, Gościęcina-Silpia, Motyczno,

2004-2005 r. – modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych we Włoszczowie.

2004-2007 r. – likwidacja niezorganizowanych zrzutów ścieków na obszarach skanalizowanych (współpraca UG z Policją, PGKiM, Starostwem).

2004-2007 r. – propagowanie i budowa indywidualnych, przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie o rozproszonej zabudowie,

2004-2007 r. – uporządkowanie gospodarki ściekowej i deszczowej na obszarze miasta,

2004-2007 r. – ochrona zasobów i jakości wód podziemnych – współpraca ze Starostwem (likwidacja nieczynnych i rzadko używanych studni przydomowych w gospodarstwach zwodociągowanych, budowa lub modernizacja osadników gnilnych w dużych gospodarstwach rolnych, kontrola właściwej eksploatacji ujęć czynnych, oszczędna eksploatacja wód podziemnych).

2004-2007 r. – ochrona zasobów i jakości wód powierzchniowych (współpraca z RZGW, Starostwem) – ochrona źródłiskowych odcinków rzek (zakaz poboru wód, zakaz zrzutu ścieków), edukacja rolników w zakresie ograniczenia do niezbędnego minimum i zgodnie z okresem karencji stosowania sztucznych nawozów i środków ochrony roślin, rozbudowa kanalizacji deszczowej.

6.4. Zasoby surowców mineralnych.

2004-2005 r. – wrysowanie do nowo opracowywanego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy, miejsc mogących stanowić w przyszłości miejsca eksploatacji surowców mineralnych dla potrzeb lokalnych,

2004-2007 r. – współpraca ze Starostwem Powiatowym w sprawach związanych z eksploatacją surowców mineralnych (likwidacja nielegalnego wydobycia, dostosowanie wydobycia do obowiązujących przepisów i wymagań ochrony środowiska).

6.5. Ochrona powierzchni ziemi i gleb.

2005 r. – wykonanie inwentaryzacji terenów po eksploatacji surowców mineralnych w kontekście przeznaczenia ich do rekultywacji (współpraca ze Starostwem).

2006 r. – wykonanie rekultywacji terenów poeksploatacyjnych (współpraca ze Starostwem).

2004-2007 r. – ochrona terenów cennych przyrodniczo (ustanowionych ustawą o ochronie przyrody, ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych) przed udostępnianiem dla działalności gospodarczej.

6.6. Hałas i wibracje.

2004-2006 r. - modernizacja dróg i układu sieci drogowej w celu zmniejszenia poziomu hałasu (według istniejących planów UG i innych).

Do 2007 r. – uczestniczenie (np. poprzez proponowanie monitorowanych obszarów) w okresowym monitorowaniu przez WIOŚ poziomu hałasu na wybranych obszarach miasta i gminy.

Do 2007 r. – nadzór nad sukcesywnym eliminowaniem uciążliwości hałasu (w miejscach jego przekroczenia) w rejonie ważniejszych arterii komunikacyjnych. Na obszarach zagrożonych należy obligować inwestorów do wypełniania zobowiązań dotyczących eliminacji uciążliwości, poprzez realizację infrastruktury przeciwhałasowej (budowa w miarę możliwości ekranów akustycznych, tworzenie pasów zieleni mogących pełnić funkcje ekranów akustycznych, poprawa jakości nawierzchni dróg) oraz zmniejszanie dopuszczalnej prędkości pojazdów na wybranych odcinkach.

6.7. Promieniowanie elektromagnetyczne.

2004-2005 r. - wprowadzenie do planów miejscowych zapisów, dotyczących istniejących i projektowanych obiektów promieniowania niejonizującego wraz ze wskazaniem stref II stopnia.

6.8. Tereny przemysłowe.

2004-2005 r. – określenie położenia terenów przemysłowych w gminie, w kontekście zagospodarowania przestrzennego jej terenów oraz preferowanych kierunków rozwoju.

2005-2006 r. – przy współpracy ze Starostwem i właścicielami działek sporządzenie rejestru terenów przemysłowych z istniejącym skażeniem środowiska, wykonanie badań podstawowych komponentów środowiska (wody, gleby - grunty) na zinwentaryzowanych terenach przemysłowych.

2007 r. – opracowanie planów rekultywacji terenów zdegradowanych (współdziałanie ze Starostwem, właścicielami działek).

6.9. Poważne awarie przemysłowe i drogowe.

2007 r. – koordynacja zagadnienia dotyczącego weryfikacji (na podstawie dotychczasowych doświadczeń własnych, jak i również doświadczeń sąsiednich regionów) i aktualizacji procedury postępowania w przypadku awarii drogowej (współdziałanie służb: Straż Pożarna, Policja, Pogotowie Ratunkowe, WIOŚ).

6.10. Edukacja ekologiczna.

Od 2004 – 2005 r. wprowadzenie do lokalnej prasy cyklicznych artykułów związanych z ochroną środowiska, a także prawnymi i ekonomicznymi jej aspektami.

Od 2004 r. podjęcie szerszych działań obejmujących edukację ekologiczną środowisk wiejskich, zwłaszcza w zakresie problematyki programów rolno-środowiskowych, rozwoju agroturystyki, produkcji zdrowej żywności, zalesień oraz współzależności celów środowiskowych i ekonomicznych.

2005 r. - przeprowadzenie ankietowych badań opinii publicznej, pozwalających ocenić stan wiedzy i potrzeb ekologicznych społeczeństwa.

7. STRATEGIA (DŁUGOTERMINOWYCH) DZIAŁAŃ DO ROKU 2011 - NA LATA 2008-2011.

7.1. Środowisko przyrodnicze i ochrona przyrody.

2008-2010 r. – realizacja całości lub części koncepcji wprowadzania zadrzewień i zakrzewień na wybranych obszarach gminy.

Do roku 2010 r. – dalsza współpraca ze Starostwem i Nadleśnictwami w kwestii zalesień. Kontynuacja podnoszenia lesistości gminy (ok. 210,0 ha zalesień).

2009-2011 r. – wprowadzanie do realizacji koncepcji zachowania naturalnych zbiorników retencyjnych i renaturyzacji ekosystemów.

2008-2011 r. – utrzymanie i rozbudowa infrastruktury turystycznej.

7.2. Powietrze atmosferyczne.

2008-2010 r. – kontynuacja likwidacji kotłowni węglowych w szkołach – montaż instalacji zasilanych gazem, olejem lub kotłów niskoemisyjnych,

2008-2011 r. – kontynuacja propagowania wykorzystywania energii ze źródeł odnawialnych i termorenowacji budynków; kontynuacja współpracy z administracją wojewódzką w zakresie kontroli podmiotów emitujących zanieczyszczenia.

2010 r. - wykonanie kolejnego operatu dotyczącego jakości powietrza w mieście kontekście tzw. niskiej emisji i imisji.

7.3. Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa.

2008 r. – kontynuacja budowy sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich gminy (miejscowości wg założeń UG II etap) .

2008-2011 r. – budowa zbiornika wodnego „Belina”, o powierzchni lustra wody 15,7 ha.

2009-2011 r. – wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach nieskanalizowanych z uwagi na małą gęstość zaludnienia.

2008-2011 r. - likwidacja niezorganizowanych zrzutów ścieków na obszarach skanalizowanych (współpraca UG z Policją, PGKiM, Starostwem).

2008-2011 r. – kontynuacja ochrony zasobów i jakości wód podziemnych – współpraca ze Starostwem (likwidacja nieczynnych i rzadko używanych studni przydomowych w gospodarstwach zwodociągowanych, budowa lub modernizacja osadników gnilnych w dużych gospodarstwach rolnych, kontrola właściwej eksploatacji ujęć czynnych, oszczędna eksploatacja wód podziemnych).

2008-2011 r. – kontynuacja ochrony zasobów i jakości wód powierzchniowych (współpraca z RZGW, Starostwem) – ochrona źródłiskowych odcinków rzek (zakaz poboru wód, zakaz zrzutu ścieków), edukacja rolników w zakresie ograniczenia do niezbędnego minimum i zgodnie z okresem karencji stosowania sztucznych nawozów i środków ochrony roślin, rozbudowa kanalizacji deszczowej.

7.4. Zasoby surowców mineralnych.

2008-2011 r. – współpraca ze Starostwem Powiatowym w sprawach związanych z eksploatacją surowców mineralnych (likwidacja nielegalnego wydobycia, dostosowanie wydobycia do obowiązujących przepisów i wymagań ochrony środowiska).

7.5. Ochrona powierzchni ziemi i gleb.

2008-2009 r. – opracowanie we współdziałaniu z Inst. Uprawy Nawożenia i Glebozn. w Puławach programu ochrony gleb przed erozją na wybranym terenie szczególnie na to narażonym.

2008-2009 r. – opracowanie we współdziałaniu z IUNG Puławy, WIOŚ Kielce lub Okręg. Stacją Chem.-Roln. w Kielcach inwentaryzacji terenów położonych wzdłuż dróg, w celu określenia konieczności zmiany sposobu użytkowania na nich gleb.

2010-2011 r. – podjęcie pierwszych działań mających na celu ograniczanie erozji gleb (współdziałanie z IUNG Puławy).

2010-2011 r. – podjęcie pierwszych działań mających na celu zmianę sposobu użytkowania gruntów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie dróg.

2008-2011 r. – kontynuacja bezwzględnej ochrony obiektów archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i wykluczenie terenu ich występowania z zabudowy – szczegółowe ustalenia i lokalizacja w „Studium ...” (2000).

2008-2011 r. – ochrona terenów cennych przyrodniczo (ustanowionych ustawą o ochronie przyrody, ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych) przed udostępnianiem dla działalności gospodarczej.

7.6. Hałas i wibracje.

Do 2011 r. – uczestniczenie (np. poprzez proponowanie monitorowanych obszarów) w okresowym monitorowaniu przez WIOŚ poziomu hałasu na wybranych obszarach miasta i gminy.

2008-2011 r. – eliminowanie uciążliwości hałasu (w miejscach jego przekroczenia) w rejonie ważniejszych arterii komunikacyjnych..

7.7. Promieniowanie elektromagnetyczne.

2010 r. – wykonanie pomiarów pól elektromagnetycznych na wybranych obszarach gminy.

7.8. Tereny przemysłowe.

Od 2008 r. – etap koordynacji prac dotyczących rekultywacji wybranych terenów przemysłowych (współdziałanie ze Starostwem, właścicielami działek).

2011 r. – weryfikacja i ponowne określenie położenia terenów przemysłowych w gminie, w kontekście zagospodarowania przestrzennego jej terenów oraz preferowanych kierunków rozwoju.

7.9. Poważne awarie przemysłowe i drogowe.

2011 r. - aktualizacja procedury postępowania w przypadku awarii drogowej (służby: Straż Pożarna, Policja, Pogotowie Ratunkowe, WIOŚ) – koordynacja prac.

7.10. Edukacja ekologiczna.

2008-2011 r. - podnoszenie świadomości ekologicznej wszystkich grup społeczeństwa, polegające na wykształceniu nawyków wdrażania zrównoważonego rozwoju, dbałości o stan środowiska i oszczędnego korzystania z jego zasobów (współpraca z Urzędem Marszałkowskim, szkołami, itd.).

2008-2009 r. - stworzenie powszechnego dostępu do informacji dotyczących problematyki ochrony środowiska (witryny internetowe, broszury, publikacje).

2008 i 2011 r. - przeprowadzenie ankietowych badań opinii publicznej, pozwalających ocenić stan wiedzy i potrzeb ekologicznych społeczeństwa.

8. ZARZĄDZANIE ŚRODOWISKIEM I MONITORING JEGO STANU.

8.1. Struktura zarządzania środowiskiem.

Reforma ustrojowa państwa (01.01.1999 r.) wprowadziła zmiany w strukturze organizacyjnej ochrony środowiska. Funkcjonuje ona na 4 poziomach: centralnym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Struktura ta nie ma charakteru ściśle hierarchicznego. Składają się na nią odrębne i niezależne od siebie organy rządowe i samorządowe, a dany szczebel administracji realizuje w zasadzie tylko te zadania, których nie można realizować na szczeblu niższym.

Do organów ochrony środowiska należą:

- Na poziomie gminy (miasta) wójt, burmistrz lub prezydent miasta. Rozpatrują oni sprawy związane z korzystaniem ze środowiska przez osoby fizyczne nie będące przedsiębiorcami, wycinaniem drzew, krzewów, utrzymaniem zieleni, realizują uchwały rad gmin w sprawie utrzymania czystości i porządku w gminach, zaopatrzenia w wodę, ciepło, energię, odprowadzenia ścieków, systemu zbierania odpadów komunalnych, realizacji postanowień planu zagospodarowania przestrzennego gminy.
W imieniu burmistrza miasta i gminy Włoszczowa zadania ochrony środowiska wykonuje głównie Wydział Gospodarki Nieruchomościami, Rolnictwa i Ochrony Środowiska;
- Na poziomie powiatu – starosta. Wydaje decyzje dla przedsięwzięć, które są klasyfikowane jako przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko (spis decyzji poniżej), sprawujący nadzór nad lasami nie stanowiącymi własności Skarbu Państwa, spółkami wodnymi, racjonalną gospodarką łowiecką, ochroną przyrody, realizujący zadania z zakresu edukacji ekologicznej;
- Na poziomie województwa – wojewoda. Wydaje decyzje analogiczne do starosty, ale w odniesieniu do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, wymagających obligatoryjnie raportu o oddziaływaniu na środowisko, obejmuje ochroną konserwatorską cenne formy ochrony przyrody, realizuje zadania z zakresu łowiectwa, nadzoru nad lasami prywatnymi;
- Marszałek Województwa - zajmuje się egzekwowaniem opłat z tytułu gospodarczego korzystania ze środowiska i ich redystrybucją na rzecz funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej; prowadzi także bazę danych o emisjach substancji, wytwarzanych odpadach, pobranej ilości wody w województwie. Jest organem w zakresie melioracji wodnych, uchwała wojewódzki plan zagospodarowania przestrzennego, strategię rozwoju województwa i program ochrony środowiska, sprawuje kontrolę nad WFOŚiGW;
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska – wykonuje kontrole przestrzegania wymogów ochrony środowiska przez wszystkich korzystających ze środowiska, bada i ocenia stan środowiska (monitoring środowiska), wymierza kary za nieprzestrzeganie wymogów ochrony środowiska, prowadzi działania zapobiegające nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska;
- Na szczeblu krajowym - Minister Środowiska. Odpowiedzialny za realizację Polityki ekologicznej państwa, konwencji międzynarodowych, przygotowanie projektów ustaw z zakresu ochrony środowiska i rozporządzeń wykonawczych.

Nowy podział kompetencji w zakresie ochrony środowiska nakłada na wszystkie szczeble samorządu i organów rządowych obowiązek wzajemnego informowania się i uzgadniania decyzji. Należy podkreślić wzmocnienie relacji i wpływu organów samorządowych na działanie Inspekcji Ochrony Środowiska oraz uprawnienia kontrolne organów samorządowych.

9. REALIZACJA „PROGRAMU...”.

9.1. Szacunkowe koszty realizacji „Programu...”.

W poniższej tabeli przedstawiono przybliżone koszty realizacji zadań z zakresu ochrony środowiska.

Lata 2004-2007.

Kwoty oznaczone gwiazdką (*), są wielkością przybliżoną, która w przyszłości może być bazą do wyliczenia ceny rzeczywistej.

Kwoty oznaczone symbolem (ki), są wielkościami podanymi przez UG Włoszczowa lub inwestorów w danym przedsięwzięciu.

Grupa działań	Przewidywany zakres działań / okres trwania działań	Przewidywane koszty wdrożenia
		ilość lat × koszty roczne
Środowisko przyrodnicze i ochrona przyrody	(2004-2005) – uwzględnienie w nowo opracowywanym miejscowym planie ogólnym zagospodarowania gminy miejsc do zalesienia / jednorazowe	w ramach kosztów opracowania „Miejscowego planu...”
	(2004-2005) współpraca ze Starostwem i Nadleśnictwami w kwestii zalesień / wieloletnie	koszty w ramach działalności urzędu
	(2004-2007) współdziałanie (wspólnie ze starostwem) przy tworzeniu europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 / wieloletnie	koszty w ramach działalności urzędu
	(2006-2007) opracowanie koncepcji wprowadzania zadrzewień i zakrzewień na wytypowanych obszarach gminy / jednorazowe	2 × 6 500,00 *
	(2006-2007) zebranie danych i opracowanie koncepcji zachowania naturalnych zbiorników retencyjnych i renaturyzacji ekosystemów / wieloletnie	2 × 9 500,00 *
Powietrze atmosferyczne	(2004-2007) propagowanie en. ze źródeł odnawialnych, propagowanie termorenowacji budynków (współdziałanie ze Starostwem), propagowanie użytkowania gazu i oleju jako bardziej ekologicznych nośników energii / wieloletnie	4 × 2 000,00 *
	(2004-2007) modernizacja kotłowni węglowej przy bibliotece	9 000*
	(2004-2007) współpraca z admin. Wojew. w zakresie kontroli podmiot. gosp. emitujących zanieczyszczenia do pow. atmosf. / wieloletnie	4 × 2 500,00
	(2004-2005) wykonanie operatu dot. jakości pow. atmosf. w mieście w kontekście niskiej emisji i imisji / jednorazowe	1 × 9 500,00

	(2005-2007) budowa sieci kanalizacyjnej na terenach dalszych sołectw: I etap – 2003-2005 – 20,9 km wieloletnie	3 950 000
	(2005-2007) – wykonanie ujęć wód podziemnych dla miejscowości Dąbie, Gościencin, Międzyzlesie i Rząbiec (odwiercenie studni) i wykonanie sieci wodociągowej / wieloletnie	Ok. 180 000 + 150 zł/m wodociągu
Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa	(2004-2007) likwidacja niezorganizowanych zrzutów ścieków na obszarach skanalizowanych (współpraca z Policją, PGKiM, Starostwem) / wieloletnie	4 × 8 000,00 *
	(2004-2007) ochrona zasobów i jakości wód podziemnych – współpraca ze starostwem (likwidacja nieczynnych i rzadko używanych studni przydomowych w gospodarstwach zwodociagowanych, budowa lub modernizacja osadników gnilnych w dużych gospodarstwach rolnych, kontrola właściwej eksploatacji ujęć czynnych, oszczędna eksploatacja wód podziemnych) / wieloletnie	4 × 8 000,00 *
	(2004-2007) ochrona zasobów i jakości wód powierzchniowych (współpraca z RZGW, Starostwem) – ochrona źródłiskowych odcinków rzek (zakaz poboru wód, zakaz zrzutu ścieków), edukacja rolników w zakresie ograniczenia do niezbędnego minimum stosowania sztucznych nawozów i środków ochrony roślin, rozbudowa kanalizacji deszczowej / wieloletnie	4 × 8 000,00 *
Zasoby surowców mineralnych	(2004-2005) wrysowanie do nowo opracowywanego miejsc. planu ogólnego zagospod. przestrz. gminy, miejsc mogących stanowić w przyszłości miejsca eksploatacji surowców mineralnych dla potrzeb lokalnych/ jednorazowe	w ramach kosztów opracowania „Miejscowego planu...”
	(2004-2007) współpraca ze Starostwem w sprawach związanych z eksploatacją surowców mineralnych (likwidacja nielegalnego wydobywania, dostosowanie wydobywania do obowiązujących przepisów i wymagań ochrony środowiska) / wieloletnie	4 × 1 000,00 *
Ochrona powierzchni ziemi i gleb	(2004-2005) wprowadzenie do planu zagospodarowania przestrzennego obszarów ochrony rzeźby i krajobrazu / jednorazowe	w ramach kosztów opracowania „Miejscowego planu...”
	(2005) wykonanie inwentaryzacji terenów po eksploatacji sur. mineralnych w kontekście przeznaczenia ich do rekultywacji (współpraca ze Starostwem) / jednorazowe	1 × 1 800,00 *
	(2004-2007) ochrona obiektów archeologicznych i ochrona zabytkowych założen dworsko-ogrodowych – częściowe szczegółowe ustalenia w „Studium...” (1999); ochrona terenów cennych przyrodniczo przed udostępnianiem dla działalności gospodarczej / wieloletnie	koszty w ramach działalności urzędu

Hałas i wibracje	(2004-2005) wprowadzenie do planu zagospodarowania gminy zapisów dotyczących terenów szczególnie zagrożonych hałasem / jednorazowe	w ramach opracowywania „Miejscowego Planu Ogólnego ...”
	(do 2007) nadzór nad sukcesywnym eliminowaniem uciążliwości hałasu (w miejscach jego przekroczenia)	4 × 6 000,00
Tereny przemysłowe	(2004-2005) określenie położenia terenów przemysłowych w gminie, w kontekście zagospodarowania przestrzennego terenów oraz preferowanych kierunków rozwoju / jednorazowe	w ramach opracowywania „Miejscowego Planu Ogólnego ...”
	(2005-2006) przy współpracy ze Starostwem i właścicielami działek sporządzenie rejestru terenów przemysłowych z istniejącym skażeniem środowiska, wykonanie badań podstawowych komponentów środowiska (wody, gleby - grunty) na zinwentaryzowanych terenach przemysłowych / wieloletnie	1 × 4 500,00 + 2 × 20 000,00 *
Poważne awarie przemysłowe i drogowe	(2007) koordynacja prac nad weryfikacją i aktualizacją procedury postępowania w przypadku awarii drogowej / jednorazowe	1 × 4 000,00 *
Edukacja ekologiczna	(2004-2007) współpraca z Urzędem Marszałkowskim / wieloletnie	4 × 7 500,00 *
	(2004/2005-2006/2007) koordynacja działań szkół, organizacji i instytucji / wieloletnie	3 × 7 500,00 *
	(2004-2007) wprowadzenie tematyki ekologii do prasy lokalnej / wieloletnie	4 × 5 000,00 *
	(2004-2007) edukacja środowisk wiejskich / wieloletnie	4 × 25 000,00 *
	(2005) przeprowadzenie badań ankietowych / jednorazowe	1 × 17 500,00 *

Lata 2008-2011.

Kwoty oznaczone symbolem **(ki)**, są wielkościami podanymi przez UG Włoszczowa lub inwestorów w danym przedsięwzięciu. Pozostałe koszty przyjęto jako wielkość przybliżoną, która w przyszłości z pewnością ulegnie zmianie.

Grupa działań	Przewidywany zakres działań / okres trwania działań	Przewidywane koszty wdrożenia
		ilość lat × koszty
Środowisko przyrodnicze i ochrona przyrody	(2008-2010) realizacja całości lub części koncepcji wprowadzania zadrzewień i zakrzewień na wybranych obszarach gminy / wieloletnie	3 × 8 000,00
	(2008-2011) pielęgnacja i urządzenie istniejących terenów zielonych / wieloletnie	4 × 15 000,00
	(2008-2011) dalsza współpraca ze Starostwem i Nadleśnictwami w kwestii zalesień / wieloletnie	w ramach kosztów pracy urzędu
	(2008-2011) podejmowanie działań w celu objęcia ochroną cennych obiektów przyrodniczych; kontynuacja części zadań z lat 2006-2007 / wieloletnie	4 × 2 500,00
	(2009-2011) wprowadzanie do realizacji koncepcji zachowania naturalnych zbiorników retencyjnych i renaturyzacji ekosystemów / wieloletnie	3 × 30 000,00*
	(2008-2011) utrzymanie i modernizacja infrastruktury turystycznej / wieloletnie	4 × 100 000,00
Powietrze atmosferyczne	(2008-2011) kontynuacja propagowania wykorzystywania en. odnawialnych i termorenowacji budynków (współdz. ze Starostwem) oraz wykorzystania gazu i oleju / wieloletnie	4 × 2 000,00
	(2008-2010) kontynuacja likwidacji kotłowni węglowych	b.d
	(2008-2011) kontynuacja współpr. z admin. wojew. w zakresie kontroli podmiot. gosp. emitujących zanieczyszczenia do pow. atmosf. / wieloletnie	4 × 1 500,00
Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa	(2008) kontynuacja budowy sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich gminy II etap	4 450 000 (ki)
	(2009-2011) koordynacja prac związanych z budową końcowej części zbiorczej sieci kanalizacji ściekowej na terenie gminy, wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach nieskanalizowanych z uwagi na małą gęstość zaludnienia / wieloletnie	3 × 2 500 000,00
	(2008-2011) likwidacja niezorganizowanych zrzutów ścieków na obszarach skanalizowanych (współpraca z Policją) / wieloletnie	4 × 8 000,00

Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa	(2008-2011) kontynuacja ochrony zasobów i jakości wód podziemnych – współpraca ze Starostwem (likwidacja nieczynnych i rzadko używanych studni przydomowych w gospodarstwach zwodociągowanych, budowa lub modernizacja osadników gnilnych w dużych gospodarstwach rolnych, kontrola właściwej eksploatacji ujęć czynnych, oszczędna eksploatacja wód podziemnych) / wieloletnie	4 × 8 000,00
	(2008-2011) kontynuacja ochrony zasobów i jakości wód powierzchniowych (współpraca z RZGW, Starostwem) – ochrona źródłiskowych odcinków rzek (zakaz poboru wód, zakaz zrzutu ścieków), edukacja rolników w zakresie ograniczenia do niezbędnego minimum i zgodnie z okresem karencji stosowania sztucznych nawozów i środków ochrony roślin, rozbudowa kanalizacji deszczowej / wieloletnie	4 × 8 000,00
	(2008-2009) podjęcie działań w celu budowy zbiornika retencyjnego Belina (pow. 18,7 ha, poj. 284 00m ³)	b.d.
Zasoby surowców mineralnych	(2008-2011) współpraca ze Starostwem w sprawach związanych z eksploatacją surowców mineralnych (likwidacja nielegalnego wydobywania, dostosowanie wydobywania do obowiązujących przepisów i wymagań ochrony środowiska) / wieloletnie	4 × 1 500,00
Ochrona powierzchni ziemi i gleb	(2008-2009) opracowanie we współdziałaniu z IUNG Puławy, WIOŚ Kielce lub OSChR w Kielcach inwentaryzacji terenów położonych wzdłuż dróg, w celu określenia konieczności zmiany sposobu użytkowania na nich gleb / jednorazowe	1 × 10 000,00
	(2010-2011) podjęcie pierwszych działań mających na celu ograniczanie erozji gleb (współdziałanie z IUNG Puławy) / wieloletnie	2 × 12 000,00
	(2010-2011) podjęcie działań mających na celu zmianę sposobu użytkowania gruntów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie dróg / wieloletnie	2 × 10 000,00
	(2008-2011) kontynuacja bezwzględnej ochrony obiektów archeologicznych ochrona terenów cennych przyrodniczo przed udostępnianiem dla działalności gospodarczej; ochrona rzeźby i krajobrazu / wieloletnie	koszty w ramach działalności urzędu
Hałas i wibracje	(2010) aktualizacja planów zagosp. przestrz. dla terenów z przekroczonym poziomem hałasu / jednorazowe	1 × 15 000,00
	(do 2011) uczestniczenie w okresowym monitoringu hałasu / wieloletnie	ok. 2 × 4 500,00

Promieniowanie elektromagnetyczne	(2010) wykonanie pomiarów pól elektromagnetycznych na wybranych obszarach gminy (w razie potrzeby)/ jednorazowe	1 × 10 000,00
Tereny przemysłowe	(od 2008) dalszy etap koordynacji prac dotyczących ewentualnej rekultywacji zdegradowanych terenów przemysłowych (współdziałanie ze Starostwem, właścicielami działek) / wieloletnie	ok. 2 × 5 000,00
	(2011) weryfikacja i ponowne określenie położenia terenów przemysłowych w gminie, w kontekście zagospodarowania przestrzennego jej terenów oraz preferowanych kierunków rozwoju / jednorazowe	1 × 8 000,00
Poważne awarie przemysłowe i drogowe	(2011) koordynacja prac nad weryfikacją i aktualizacją procedury postępowania w przypadku awarii drogowej / jednorazowe	1 × 4 000,00
Edukacja ekologiczna	(2008-2011) edukacja środowisk wiejskich / wieloletnie	4 × 20 000,00
	(2008-2011) promowanie tematyki ekologicznej w prasie lokalnej / wieloletnie	4 × 5 000,00
	(2008-2011) współpraca z Urzędem Marszałkowskim jak w latach 2004-2007/ wieloletnie	4 × 7 500,00
	(2007/2008 - 2010/20011) koordynacja działań szkół, organizacji i instytucji / wieloletnie	3 × 7 500,00
	(2008-2009) stworzenie powszechnego dostępu do informacji dotyczących problematyki ochrony środowiska (witryny internetowe, broszury, publikacje) / wieloletnie	2 × 10 000,00
	(2008 i 2011) przeprowadzenie ankietowych badań opinii publicznej, pozwalających ocenić stan wiedzy i potrzeb ekologicznych społeczeństwa / dwukrotne	2 × 15 000,00

Przedstawiona poniżej lista przedsięwzięć i ich szacunkowe koszty zostały opracowane głównie w oparciu o informacje uzyskane z Wojewódzkiego i Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Urzędu Marszałkowskiego. Posłużono się również kosztami porównawczymi poniesionymi przy realizacji podobnych przedsięwzięć wykonanych w innych województwach. W głównej jednak mierze są to przedsięwzięcia przewidziane do realizacji, zgłoszone przez gminę i powiat w ankietach. Wielkości te nie dają jednak pełnego obrazu finansowania działań z zakresu ochrony środowiska, gdyż część z nich jest finansowana z prywatnych źródeł, które nie są ewidencjonowane i z tego powodu nie mogą zostać ujęte w zestawieniach finansowych (np. osoby prywatne, właściciele firm — zmiana systemów ogrzewania, wymiana okien, ograniczenie zużycia zasobów).

Należy przy tym podkreślić, że przedstawiona poniżej lista najważniejszych przedsięwzięć proekologicznych ma charakter otwarty. Możliwa jest realizacja innych inwestycji nie wskazanych w tabeli, ale mieszczących się w ramach ogólnych kierunków działań nakreślonych w „Programie ...”. Będzie ona sukcesywnie korygowana i uzupełniana w miarę napływu informacji z monitoringu realizacji „Programu ...”.

9.2. Źródła i struktura finansowania.

Pełne wdrażanie „Programu...” będzie możliwe po stworzeniu sprawnego systemu jego finansowania. Podstawowymi źródłami finansowania zadań proekologicznych będą: środki własne inwestorów (budżet gminy, podmioty gospodarcze), środki pochodzące z dotacji i programów pomocowych – krajowych (NFOŚiGW, WFOŚiGW, PFOŚiGW) i zagranicznych (środki UE), wsparcie fundacji, osób prywatnych, firm. Źródłem finansowania przedsięwzięć ekologicznych mogą być też kredyty udzielane np. przez Bank Ochrony Środowiska z dopłatami do oprocentowania przez fundusze ochrony środowiska, kredyty komercyjne, kredyty konsorcjalne, kredyty międzynarodowych instytucji finansowych np. Banku Światowego, Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju.

Zasadniczym celem NFOŚiGW jest wspieranie finansowe przedsięwzięć podejmowanych dla poprawy jakości środowiska w dziedzinie: ochrony wód, gospodarki wodnej, ochrony powietrza, ochrony powierzchni ziemi, leśnictwa, ochrony przyrody i krajobrazu, geologii, górnictwa, edukacji ekologicznej. Rolą WFOŚiGW jest wspieranie finansowe przedsięwzięć proekologicznych o zasięgu regionalnym podejmowanych także dla poprawy jakości środowiska w poszczególnych jego komponentach. Narodowy i Wojewódzki FOŚiGW udzielają pomocy w postaci dotacji i niskoprocentowych pożyczek, które mogą być umarżane do 50 %. Powiatowy i Gminny FOŚiGW służy dofinansowaniem przedsięwzięć o charakterze proekologicznym służących społeczeństwu powiatu i gminy.

Istotne znaczenie w udzielaniu wsparcia finansowego w formie dotacji lub pożyczek ma Fundacja „Ekofundusz”. Priorytetowe kierunki pomocy finansowej „Ekofunduszu” to: ochrona różnorodności biologicznej, gospodarka odpadami i rekultywacja gleb zanieczyszczonych, zmniejszanie transgranicznego transportu SO₂, NO₂, ograniczenie emisji gazów szklarniowych oraz eliminacja stosowania substancji niszczących warstwę ozonową i innych.

Fundusze strukturalne Unii Europejskiej.

Obecnie Polska może korzystać z Funduszy Strukturalnych na inwestycje w ochronie środowiska. Dotyczyło to będzie możliwości finansowania przedsięwzięć z **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - ERDF** (Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego – inwestycje w skali regionalnej i lokalnej) oraz **Funduszu Spójności**.

Ramy przedsięwzięć inwestycyjnych finansowanych z funduszy strukturalnych określa Narodowy Plan Rozwoju (na lata 2004-2006). Plan ten będzie służył jako podstawa negocjowania przez Polskę Podstaw Wsparcia Wspólnoty, dokumentu określającego kierunki i wysokość wsparcia ze strony funduszy strukturalnych na realizację zamierzeń rozwojowych oraz jako podstawa interwencji z Funduszu Spójności.

ERDF wspiera m.in. inwestycje infrastrukturalne w zakresie gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, rekultywacji zdegradowanych terenów. Łącznie na program operacyjny w latach 2004-2006 przeznaczone będzie 6,65 mld euro, a ze środków publicznych 129 mln euro. Równoległe z realizacją ERDF realizowane będą duże projekty inwestycyjne współfinansowane z Funduszu Spójności. Środki pochodzące z tego funduszu nie będą przekazywane na działania wykonywane w ramach programów operacyjnych, ale będą ze sobą powiązane. Głównym celem strategii środowiskowej Funduszu Spójności jest wsparcie realizacji zadań inwestycyjnych celów publicznych w zakresie ochrony środowiska, wynikających z wdrażania prawa Unii Europejskiej.

Priorytetem strategii Funduszu Spójności jest poprawa jakości wód powierzchniowych i zwiększenie dostępności dobrej wody do picia. Ponadto za istotne uważa się ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza, racjonalizację gospodarki odpadami, rekultywację

obszarów przemysłowych, a także wsparcie dla leśnictwa i ochrony przyrody. Podstawowym kryterium akceptacji zadania jest wartość przedsięwzięcia, która musi przekraczać 10 mln euro oraz gotowość dokumentacyjna. Wielkość wsparcia może stanowić max 85% całkowitych kosztów, pozostałe — co najmniej 15%, pochodzi z budżetu państwa lub z innego niezależnego źródła. Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie i zarządzanie Funduszem jest Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, a koordynatorem Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej za pośrednictwem Wojewódzkich Funduszy na finansowanie projektów związanych z ich realizacją przewiduje się łącznie sumę 2 mld euro. Odbiorcami pomocy z Funduszu Spójności będzie przede wszystkim Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wraz z funduszami wojewódzkimi, Lasy Państwowe i ich regionalne dyrekcje oraz samorzady.

Struktura finansowania.

Wyliczenia przeprowadzone w „Programie ochrony środowiska dla woj. świętokrzyskiego” wskazują, iż ciągu kilku najbliższych lat (3-4) struktura finansowania inwestycji i zadań z zakresu ochrony środowiska będzie wyglądała następująco:

inwestycja	100 %
w tym udział:	
budżet gminy	ok. 10 %,
środki własne inwestorów i kredyty bankowe	ok. 13 %,
NFOŚiGW, WFOŚiGW, PFOŚiGW, GFOŚiGW	ok. 28 %,
fundusze UE	ok. 47 %,
budżet państwa	ok. 2 %.

Z dużym prawdopodobieństwem można jednak stwierdzić, iż struktura finansowania „Programu...” nie zmieni się zasadniczo również w ciągu najbliższych 10 lat.

Nasuwa się więc oczywisty wniosek, iż wszelkie działania gminy w zakresie finansowania wszelkich przedsięwzięć muszą być planowane ściśle i z dalekim wyprzedzeniem czasowym. Środki własne ewentualnie w połączeniu ze środkami uzyskanymi z kredytów, mogą pokryć jedynie realizację niewielkich zadań. Konieczne jest więc zabezpieczenie realizacji większych zadań poprzez pozyskanie dotacji.

10.3. Wdrażanie i monitoring „Programu...”.

Bezpośrednią odpowiedzialność za wdrażanie programu ponosi Burmistrz i działający z jego upoważnienia naczelnicy wydziałów oraz kierownicy jednostek organizacyjnych Urzędu Gminy Włoszczowa.

Realizacja szeregu zadań wymaga współdziałania władz miasta i gminy, administracji samorządowej szczebla powiatowego i wojewódzkiego, przedsiębiorców. Wymaga także szerokiego wsparcia społecznego, w tym organizacji ekologicznych. Uczestnikiem realizacji „Programu...” będą także: administracja specjalna - zajmująca się kontrolą przestrzegania prawa w zakresie ochrony środowiska, prowadząca monitoring jego stanu oraz administrująca poszczególnymi komponentami środowiska (Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu) oraz jednostki dysponujące celowymi środkami finansowymi (np. Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa).

W realizacji ważniejszych przedsięwzięć wsparcia należy szukać także wśród parlamentarzystów i radnych samorządu wojewódzkiego pochodzących z rejonu Włoszczowy. Osoby te tworzyłyby lobby na rzecz rozwoju gminy w powiecie czy województwie, pomagając zdobyć środki finansowe na realizację zadań. Realizacja wielu zadań będzie wymagała opracowania szczegółowych projektów. Konieczne jest także uzgadnianie

przedsięwzięć, najlepiej w okresie styczeń – marzec danego roku, tak aby ustalić plan realizacji przedsięwzięć na rok następny, aby móc najpóźniej w kwietniu wystąpić z wnioskami wstępnymi o wsparcie finansowe ze środków WFOŚiGW. Realizacja niektórych zadań winny być wspierana także z NFOŚiGW oraz funduszy Unii Europejskiej.

Zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska szczegółowe informacje o realizacji „Programu...”, organ wykonawczy gminy będzie przedkładał Radzie Miejskiej co 2 lata – pierwszy raz do końca III-ego kwartału 2006 roku, a dalej odpowiednio 2008, 2010 r. itd. Będzie wówczas także możliwość zmian w zapisach gdyż cele i zadania „Programu...” mogą i będą ulegać zmianie, wraz za zmieniającą się sytuacją prawną, społeczną, gospodarczą czy stanem środowiska.

Z upoważnienia Burmistrza za przygotowanie odpowiednich materiałów odpowiedzialny jest Naczelnik Gospodarki Nieruchomościami, Rolnictwa i Ochrony Środowiska.

Szczególnie trudny w realizacji zadań „Programu...” będzie rok 2004, kiedy to zadania te wejdą do realizacji już po zatwierdzeniu budżetu. Informacje o planowanych wydatkach na ochronę środowiska winny być przedstawiane społeczeństwu gminy za pośrednictwem internetu i lokalnej prasy.

Program ochrony środowiska winien zostać rozpowszechniony wśród społeczeństwa gminy poprzez jego publikację na stronie internetowej UG Włoszczowa (w całości), oraz na łamach lokalnej prasy (w skrócie).

Jednym z elementów procesu wdrażania „Programu...” jest jego monitorowanie, polegające na ciągłej obserwacji i kontroli realizacji jego zadań. Monitoring taki powinny sprawować odpowiedzialne służby podległe Burmistrzowi oraz równoległe organizacje społeczne np. LOP. Możliwe jest tu współdziałanie obu podmiotów. Organizacje społeczne prowadzące monitoring winny wobec tego uczestniczyć także w sprawozdaniach o realizacji „Programu...”, które Burmistrz będzie składał przed Radą Miejską.

Ważny jest dobór odpowiednich wskaźników monitorujących postępy wdrażania „Programu...”. Przykłady takich wskaźników dla poszczególnych dziedzin przedstawiono poniżej.

Środowisko przyrodnicze i ochrona przyrody:

- Liczba inwestycji proekologicznych na terenach cennych przyrodniczo,
- Ilość kontroli przeprowadzonych w zakresie przestrzegania przepisów o ochronie przyrody,
- Ilość obiektów poddanych ochronie,
- Powierzchnia gruntów zalesionych w poszczególnych latach,
- Wskaźnik lesistości,
- Powierzchnia zadrzewień i zakrzewień,
- Stopień uszkodzenia lasów,
- Liczba pożarów i zniszczeń/uszkodzeń elementów środowiska,
- Liczba zmodernizowanych lub poddanych konserwacji obiektów melioracyjnych.

Powietrze atmosferyczne:

- Liczba zakładów, które wprowadziły technologie energooszczędne i niskoemisyjne, czy też stosujących zasady czystej produkcji,
- Liczba zakładów, które zastosowały urządzenia redukujące emisję,
- Liczba kotłowni ekologicznych, liczba zmodernizowanych kotłowni,
- Tempo zmniejszania się udziału gospodarstw korzystających z palenisk węglowych,
- Liczba gospodarstw (mieszkańców) stosujących urządzenia lub systemy energooszczędne,

- Liczba obiektów, gospodarstw (mieszkańców) wykorzystujących energię słoneczną, energię ciepłą powstającą przy wykorzystaniu pomp ciepłych,
- Wskaźniki energochłonności w podstawowych branżach produkcji, usług i gospodarki komunalnej.

Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa:

- Jakość wody do picia,
- Jakość wód podziemnych i powierzchniowych,
- Procent zwodociągowania gminy,
- Długość sieci kanalizacyjnej, ilość gospodarstw przyłączonych do kanalizacji,
- Liczba źródeł punktowych odprowadzania ścieków,
- Liczba wydanych pozwoleń wodnoprawnych,
- Ilość wód podziemnych, dobrej jakości, zużyta w procesach produkcyjnych,
- Powierzchnia terenów chronionych przed zanieczyszczeniami antropogenicznymi,
- Jakość wody w kąpieliskach.

Ochrona powierzchni ziemi i gleb:

- Udział powierzchni terenów o glebach przydatnych do produkcji zdrowej żywności,
- Dostępność informacji o jakości gleb na terenie gminy i stopień znajomości tej kwestii wśród rolników,
- Powierzchnia terenów poddanych zabiegom agrotechnicznym i pracom rekultywacyjnym.

Hałas i wibracje:

- Liczba ludności poddana ponadnormatywnemu lub uciążliwemu oddziaływaniu hałasu,
- Tempo redukcji oddziaływania hałasu na mieszkańców.

Promieniowanie elektromagnetyczne:

- Ilość instalacji emitujących pola elektromagnetyczne o znaczących parametrach.

Tereny przemysłowe:

- Stopień wykorzystania istniejących terenów przemysłowych,
- Powierzchnia terenów przemysłowych poddanych pracom rekultywacyjnym.

Poważne awarie przemysłowe i drogowe:

- Liczba awarii o charakterze środowiskowym.

Edukacja ekologiczna:

- Liczba i nakład publikacji promujących walory przyrodnicze gminy oraz dotyczących ochrony środowiska,
- Długość szlaków turystycznych – pieszych, rowerowych. Ilość ścieżek dydaktycznych,
- Liczba zorganizowanych szkoleń i programów edukacyjnych i ich uczestników,
- Liczba szkół uczestniczących w konkursach związanych z ochroną środowiska,
- Liczba działań wspólnych z organizacjami ekologicznymi,
- Liczba osób korzystających z danych o środowisku i jego ochronie,
- Liczba bezrobotnych zatrudnionych przy pracach na rzecz środowiska,
- Stopień akceptacji społecznej przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska,
- Liczba rolników, którzy prowadzą gospodarstwa eko- i agroturystyczne lub inne o preferencjach ekologicznych,
- Liczba podmiotów legitymujących się wyróżnieniami lub formalnymi standardami ekologicznymi,
- Liczba zakładów posiadających certyfikaty ISO 14000 lub równorzędne.

Szczególnie ważnym dla oceny wdrażania „Programu...” jest monitoring stanu środowiska prowadzony w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, będącego systemem pozyskiwania, gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji (por. też rozdz. 9.2.). Odniesieniem winien być stan środowiska na koniec 2002 i 2003 roku przedstawiany przez WIOŚ Kielce.

10. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM.

W opracowaniu przedstawiono stan środowiska przyrodniczego na terenie gminy Włoszczowa, dokonano jego oceny (porównanie z istniejącymi wymogami-przepisami) i na tej podstawie zaprojektowano szereg działań niezbędnych do przeprowadzenia w gminie.

Pewne kwestie w zakresie ochrony środowiska określają także położenie gminy, zagadnienia związane z wodami powierzchniowymi podziemnymi, budową geologiczną jej obszaru oraz klimatem.

Dane dotyczące gminy pochodzą z: Urzędu Gminy, serwisu internetowego miasta oraz opracowań archiwalnych. Niektóre z informacji zweryfikowano w terenie.

Należy podkreślić, iż stan środowiska na omawianym terenie jest zadowalający, choć można wyróżnić kilka obszarów gdzie wyraźnie widać opóźnienia w kwestii wspierania jego ochrony. Do obszarów tych należą:

- ochrona powietrza atmosferycznego - obniżanie wielkości emisji gazów i pyłów pochodzących z palenisk domowych, kotłowni węglowych, środków transportu – głównie na obszarze miasta Włoszczowa,
- gospodarka wodno-ściekowa - konieczność szybszego rozwoju sieci kanalizacyjnej, zwłaszcza w sołectwach,
- ochrona przed hałasem i wibracjami – ograniczanie terenów będących w zasięgu nadmiernego poziomu hałasu,
- edukacja ekologiczna i dalszy jej rozwój.

W innych obszarach środowiska jego stan jest lepszy, co nie zwalnia jednak z realizacji działań przewidzianych dla tych obszarów.

W opracowaniu określono działania krótko- i długoterminowe w podziale na lata 2004-2007 oraz 2008-2011. Do działań tych wpisano już te, które są w trakcie bieżącej realizacji oraz te, które były projektowane na lata następne.

Realizacja zaproponowanych działań wiąże się z koniecznością wydatkowania niekiedy znacznych środków finansowych. W związku z tym, w jednym z rozdziałów przedstawiono przybliżony preliminarz środków niezbędnych dla realizacji tych działań. Preliminarz ten będzie pomocny dla władz gminy przy konstruowaniu budżetu gminy.

Należy podkreślić, iż w miarę upływu czasu pewnej korekcie (zmianie) będą ulegać działania, a wraz z nimi środki przewidziane do ich realizacji.

Realizacja programu pozostaje w zakresie Burmistrza, który co 2 lata ma przedkładać Radzie Miejskiej sprawozdanie z realizacji przedmiotowego programu.

11. SPIS LITERATURY I WYKORZYSTANYCH MATERIAŁÓW.

ANKIETA dotycząca zagadnień związanych z ochroną środowiska na terenie miasta i gminy Włoszczowa (dane UG), 2004.

DOKUMENTACJA geologiczno-inżynierska pod wysypisko śmieci dla Włoszczowej w rejonie „Kępny Ług”, 1985 r., PG Kielce.

INWENTARYZACJA przyrodnicza gmin województwa kieleckiego. Miasto i Gmina Włoszczowa – synteza, 1996 r., R. Cywicki, Zb. Rubinowski.

INWENTARYZACJA przyrodnicza Miasta i Gminy Włoszczowa – analityczne opracowanie dokumentacyjne - synteza, 1996 r., R. Cywicki, Zb. Rubinowski.

MATERIAŁY informacyjne UG ze stron internetowych.

MONITORING wód podziemnych w rejonie wysypiska odpadów „STOLBUD” S.A. Włoszczowa, 1999-2001 r., PNT EKOTERRA.

OPERAT ochrony powietrza atmosferycznego dla ZSB „STOLBUD” S.A. Włoszczowa, 2003 r. Marek Szlagowski – PNT EKOTERRA Spółka z o.o. w Kielcach

PROGRAM gospodarowania odpadami komunalnymi dla gmin powiatu włoszczowskiego, 2000 r., PNT EKOTERRA Spółka z o.o. w Kielcach.

PROGRAM ochrony środowiska oraz tworzenia warunków zrównoważonego rozwoju województwa świętokrzyskiego, 2001. Zarząd Woj. Świętokrzyskiego, Urząd Marszałkowski Woj. Świętokrzyskiego.

PROGRAM ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego, 2003. Święt. Biuro Rozw. Region.

PROGRAM ochrony środowiska dla powiatu włoszczowskiego, 2003. Święt. Biuro Rozw. Region.

PROGRAM rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim do 2004 roku. Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, 2001.

PRZEGLĄD ekologiczny składowiska odpadów „Kępny Ług” we Włoszczowie, 2002 r., PNT EKOTERRA Spółka z o.o. w Kielcach.

ROCZNIK statystyczny województwa świętokrzyskiego, 2002. Urząd Stat. w Kielcach.

SPRAWOZDANIA z lokalnego monitoringu wód podziemnych w rejonie wysypiska odpadów komunalnych dla Włoszczowej w Kępnym Ługu, PNT EKOTERRA Spółka z o.o. w Kielcach.

STAN środowiska w województwie świętokrzyskim w roku 2000. Raport. 2001. Insp. Ochr. Środow., Wyd. Środow. i Roln. Święt. Urzędu Woj. w Kielcach. Bibliot. Monit. Środow., Kielce.

STAN środowiska w województwie świętokrzyskim w roku 2001. Raport. 2002. Insp. Ochr. Środow., Wyd. Środow. i Roln. Święt. Urzędu Woj. w Kielcach. Bibliot. Monit. Środow., Kielce.

STRATEGIA rozwoju gminy Włoszczowa, 2000. Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego w Kielcach.

STUDIUM uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Włoszczowa, 2001. Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego.

WYNIKI oceny jakości powietrza i klasyfikacji stref w województwie świętokrzyskim w roku 2002. WIOŚ, Kielce, 2003.

USTAWA z dn. 27 kwietnia 2001 r. – **Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. Nr 62, poz. 627 z późn. zm.).

USTAWA z dn. 27 kwietnia 2001 r. **o odpadach** (Dz. U. Nr 62, poz. 628 z późn. zm.).

USTAWA z dn. 27 lipca 2001 r. **o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw** (Dz. U. Nr 100, poz. 1085).

USTAWA z 16 października 1991 r. **o ochronie przyrody**- tekst jedn. (Dz. U. z 2001 r., Nr 99, poz. 1075 z późn. zm.).

USTAWA z dn. 7 czerwca 2001 r. **o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków** (Dz. U. Nr 72, poz. 747 z późn. zm.).

USTAWA z dn. 18 lipca 2001 r. – **Prawo wodne** (Dz. U. Nr 115, poz. 1229 z późn. zm.).

USTAWA z dn. 4 lutego 1994 r. **Prawo geologiczne i górnicze** (Dz. U. Nr 27, poz. 96 z późn. zm.).

USTAWA z dn. 13 września 1996 r. **o utrzymaniu porządku i czystości w gminach** – (Dz. U. Nr 132, poz. 622 z późn. zm.).

USTAWA z dn. 27 marca 2003 r. **o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. Nr 80, poz. 717).

USTAWA z dn. 28 września 1991 r. **o lasach** (Dz. U. Nr 101, poz. 444 z późn. zm.).

WYTYCZNE sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym, 2002. Min. Środow., Warszawa.

WYTYCZNE dotyczące zasad i zakresu uwzględniania zagadnień ochrony środowiska w programach sektorowych, 2002. Rada Ministrów, Warszawa.

CHMIELEWSKA B., 1992 - Zadrzewienia śródpolne. *Aura*, nr 6: 19.

DYDUCH-FALNIOWSKA A. i in., 1999 – Ostoje przyrody w Polsce. Inst. Ochr. Przyr., PAN, Kraków.

GÓRNY M., 1993. Rola zadrzewień w krajobrazie rolniczym. [w:] *Rolnictwo ekologiczne. Od teorii do praktyki* (red. U. Sołtysiak). Stow. Ekoland, Warszawa.

LIRO A. (red.), 1998 - Strategia wdrażania krajowej sieci ekologicznej ECONET - Polska. Wydawnictwo Fundacja IUCN - Poland, Warszawa.

PRZYBYŁOWSKI K., 1992. Kształtowanie krajobrazu rolniczego. Ochrona środowiska terenów rolnych. *Aura*, nr 1.

ROGOWSKI P., Strumieńska E., Tkaczuk U., Wojasiewicz D., 2002 – Ocena stanu czystości wód powierzchniowych województwa świętokrzyskiego w roku 2002. Inspekcja Ochr. Środow., Woj. Insp. Ochr. Środow. w Kielcach.

SIDŁO P. O., Stachurski M., Wójtowicz B., 2000 – Przyroda województwa świętokrzyskiego. Kielce.

TWORZENIE lokalnych form ochrony przyrody, 2002. Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, Kraków.